GRAMMATIK

FOR

ZULU-SPROGET,

FORFATTET AF

H. P. S. SCHREUDER,

ordineret Præst og norsk Missionær i Sydafrika.

Med Fortale og Anmærkninger

af

C. A. Holmboe,

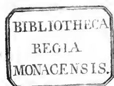
Professor i de österlandske Sprog ved Norges Universitet.

Universitets-Program for 1ste Halvaar 1850.

CHRISTIANIA.

Trykt hos W. C. Fabritius.

1850.

Fortale.

Den störste Deel af Sydafrika er beboet af Folkefærd, der saavel i Udseende som Sprog ere forskjellige fra Mellemafrikas Negere, og som, uden at danne nogen större Stat, ere deelte i en stor Mængde Stammer under egne Hövdinger, der stadigen bekrige hverandre, hvorved jævnligen enkelte Stammer gaae til Grunde, medens nye fremstaae ved Deling af de större. Skiftende Forholde og skiftende Navne frembyde sig derfor her til forskjellige Tider for Ethnographens Undersögelser, og det vilde være en vanskelig Sag at give nogen klar Oversigt over de her boende Folk, om end Adgangen til Kundskab om dem var lettere end den hidtil er. Naar man nemlig undtager Capcolonien og de nærmest nordenfor samme beliggende Districter, er det lidet mere end Kysterne af Sydafrika, hvorom Europæerne have nogen sikker Kundskab.

De Efterretninger, som indtil 1808 havdes i Missionnærers og Reisendes trykte Beretninger angaaende disse Folkestammers Sprog har Dr. *H. Lichtenstein*, som selv opholdt sig i Capcolonien i nogle Aar og gjorde flere Reiser til det Indre, samlet og med egne Iagttagelser sammenstillet i en Afhandling „Bemerkungen über die Sprachen der südafrikanischen wilden Völkerstämme“, indfört i Bertuch's und Vaters Allgem. Archiv für Ethnographie und Linguistik

1 B. S. 259 flg. Lichtenstein antager, at Sydafrika, hvorved han blot forstaaer den Deel, der er söndenfor Steenbukkens Vendekreds, beboes af to forskjellige Racer, *Hottentotter* og *Kaffere**), og charakteriserer specielt begge Racers Sprog, med Tilföiende, at de paa Grændserne mellem disse Racer boende Folk have optaget noget af begges Egenheder. Det Hottentottiskes Charakteer bestaaer i: 1) en ved Gummens Berörelse af Tungen frembragt Smekken eller Klatsken (Schnalzen oder Klatschen), (Sml. nedenfor Anm. S. 6); 2) skarp aspirerede Strubelyd, og 3) syngende, næsten pibende Næselyd**) Kaffersprogene have ikke hiin Smekken med Tungen, större Rigdom af enkelte Lyd, og bruge sjelden Gutturaler og Næselyd. Hvad han forövrigt har at bemærke om Sprogene, er yderst ubetydeligt, og er kuns lidet forögct i hans i 1812 udgivne Reisen im südlichen Africa, hvor 2te Beilage indeholder Bemærkninger over Beetjuanernes Sprog. I samme Aar udkom den af Vater udgivne 3die Deels 1ste Afdeling af Adelungs Mithridates, hvori Afrikas Sprog omhandles, og hvor Lichtenstein hovedsageligen paaberaabes for Sydafrikas Vedkommende. Vater yttrer allerede her den Formodning, at een Sprogstamme er udbredt over den

*) *Kaffer* er egentlig intet Folkenavn, men et arabisk Ord *Kafir*, som betyder *vantro*, og fra Araberne, som i lange Tider have staaet i Forbindelse med Afrikas Vestkyst, optaget af Europæerne.

**) En gammel hollandsk Skribent, *ten Rhyne*, skildrer Hottentottersproget saaledes: Si quis eos loquentes anscultaret, reviviscere Pythagoræ ævum dixerit, in qvo aves mutuo sermonis consortio pollnisse fingebantur. Qvippe revera stridor non vox est, si Hottentottorum expressionem expendas, nam qvodvis vocabulum stridulo lingvæ (sonoro applicatæ palato) clangore finitur etc. *Dapper* sammenligner det med Kalkunshaners Klukken. Le Vaillant bemærker, at Andre have sammenlignet det med Skaders Skrig eller Natuglers Hylen.

störste Deel af Sydafrika, og den bekjendte Sproggrandsker, Geheimeraad v. d. Gabelentz, erklærer i Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft I. B. S. 238 at have gjort den samme Iagttagelse, der senere er bekræftet — ibid. III. B. S. 312 — af Missionnæren *Krapf*, som i flere Aar har virket paa Afrikas Vestkyst og tillige har trængt mange Dagsreiser ind i Landets Indre. Han antager med v. d. G., at endog Sproget paa Kongokysten hörer til samme Æt, som paa Afrikas Östkyst, söndenfor 4de Bredegrad. Beboerne af det smale Kystland herfra mod Syd til Mosambik, kaldede *Suaheli*, (et arabisk Ord, som betyder Kystbeboere), ere Mohammedanere, men tale et fra de nordenfor boende Galla'ers aldeles forskjelligt Sprog, der er stammeforvandt med de Sprog, som tales i det Indre af Landet. Dette Sprog har Krapf saaledes tilegnet sig, at han har kunnet samle en Ordbog paa over 10,000 Ord, forfatte en kort Grammatik og oversætte enkelte Dele af den hellige Skrift. Intet heraf er trykt, men han har i Breve til Professor H. v. Ewald meddeelt Adskilligt angaaende Sproget, hvoraf Professoren har givet Udtog i Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft I. B. S. 46 flg. *)

Medens Krapf nordenfra over Abyssinien har naaet ned blandt de Folkestammer, vi her omtale, have andre Missionnærer, især fra Tydskland, England, Frankrige og Nordamerika, deels over Capstaden, deels over Port Natal, en af misfornöiede Hollændere fra Capcolonien under 30° S. B. ved Afrikas Östkyst anlagt Colonie, begivet sig ind blandt de beslægtede Stammer længere i Syd; og af Missionsberetninger erfare vi, at mange Böger af den hellige Skrift

*) Det er disse Meddelelser jeg har benyttet ved de Sammenligninger, jeg i Anmærkninger til Grammatiken har anfört, forsaavidt Suaheli-Sproget angaaer.

ere blevne oversatte i flere af de her forekommende Sprog, hvorimod disse i langt ringere Grad have været Gjenstande for grammatisk Behandling. I den af B. Jülg besörgede anden Udgave af Vaters Litteratur der Grammatiken, Lexica und Wörtersammlungen, Berlin 1847, nævnes saaledes ikke mere end tre herhenhörende grammatiske Værker, nemlig: „Etudes sur la langue *Séchuana*, par Eug. *Casalis*, Paris 1841; *) — B. *Boyce*, Grammar of the *Kafir* language, Grahamstown 1834; og *Archbell*, *Bechuana* grammar, ibid. 1837." Af disse haves kun den förstnævnte her, og er saare ubetydelig i Sammenligning med den her leverede Zulu-Grammatik; til de to sidstnævnte eller i al Fald til den ene af dem synes Schröder's misbilligende Bemærkninger S. 13 at sigte. Zulusproget vides saaledes hidtil ikke i noget offentligen bekjendtgjort Skrift at have været grammatisk behandlet, hvorfor jeg formener, at nærværende Grammatik vil yde et meget væsentligt Bidrag til Sprogvidenskabens Udvidelse. **)

Det Folk, hvis Sprog i nærværende Bog skildres, kalder sig selv *Zulu*, i Plur. *Amazulu* (de himmelske), beboe frugtbare Strækninger i Nord for Port Natal, og udgjör den mægtigste af de Kafferstammer, som hidtil ere blevne Europæerne bekjendte. †) For

---

*) De i Anmærkningerne til Grammatiken anförte Sammenligninger med Sechuana ere hentede herfra.

**) Medens Grammatiken var under Pressen modtog jeg 2ter B. 4tes H. af Zeitschrift d. d. morg. Gesellschaft, hvoraf jeg seer, at i Slutningen af 1848 er til „American Oriental Society" indsendt Afhandlinger af Missionærerne Anderson og Grout angaaende Sydafrikas Sprog, især Zulu-Sproget. Naar Boyce kalder det Sprog, hvis Grammatik han har udgivet, *the Kafir language*, da er dette Navn saa omfattende, at Zulusproget maaskee deri kan være behandlet.

†) Efterretninger om dette Folk findes deels i „Relation d'un voyage d'ex-

at gjöre dette Hedningefolk deelagtigt i den christelige Troes Velsignelser, drog vor Landsmand, ***H. P. S. Schreuder***, efter i Aaret 1841 med Udmærkelse at have underkastet sig theologisk Embedsexamen her ved Universitetet, og derefter med Kongelig Tilladelse at være bleven ordineret til Præst, i Aaret 1843 til Cap, og derfra i Begyndelsen af 1844 til Port Natal. Omtrent et Aar opholdt han sig i Nærheden af denne Stad, for ved Bistand af en i Nærheden værende Missionspost, at lære Zulusproget, og har senere under sin Missionsvirksomhed erhvervet sig et saa nöiagtigt Kjendskab til det, at han har seet sig istand til at udarbeide nærværende Grammatik, hvilken han i afvigte Aar hjemsendte til det norske Missionsselskab; og dette har gjennem den herværende Kredsbestyrelses Formand, Hr. Professor Kaurin, velvilligen overladt Manuscriptet til Publication.

Dette Manuscript er her uforandret aftrykt; Forfatteren har nemlig behandlet sit Stof med saa megen Omtanke, at de Forandringer i Formen, som jeg kunde have önsket at gjöre, naar jeg dertil havde anseet mig berettiget, vilde have været af ringe Betydenhed. Et væsentligt Fortrin for lignende Forsög paa förste Gang at fremstille et Sprogs Grammatik, har denne deri, at de Lyd, som ere fremmede for europæiske Organer, ere udtrykte med *enkelte* Tegn, medens man ellers sædvanligen seer saadanne betegnede ved en Sammendyngen af flere Bogstaver, der sjelden give en klar Forestilling om den Lyd, de skulle udtrykke. For ogsaa i dette Stykke at gjengive Manuscriptet nöiagtigen, har Hr. Bogtrykker

---

ploration au Nord-Est de la colonie de Bonne-Esperance par MM. T. Arbousset et F. Daumas. Paris 1842", hvis 16de Cap. p. 267—325 handler om Zulufolket, deels i Indledningen til Casalis's nysnævnte Værk, deels i den Norske Missions-Tidende.

Fabritius ladet forfærdige ni nye Typer, efter de af Forfatteren vedtagne Former; blandt disse er desværre Forskjellen mellem k̔ og k̓ og mellem ı̔ og ı̓ paa nogle Steder i Manuscriptet saa ringe, at enkelte Feil maaskee kunne have indsneget sig.

De Sprogpröver, som fölge efter Grammatiken ere tagne af en ABC med Læsebog, som Forfatteren under et Ophold i Capstaden i 1848 der lod trykke, og hvoraf han til Missionsselskabet hjemsendte en Deel Exemplarer, og deriblandt eet med tilskreven Interlinearoversættelse.

Til Slutning tillader jeg mig at anbefale Bogen til mine Medstuderendes Opmærksomhed, som et vigtigt Bidrag for Ethnographien og Sprogphilosophien.

C. A. Holmboe.

I Januar 1850.

Trykfeil.

S. 15, L. 7 f. n. § 9 — læs: § 8.
— 32, — 5 — nakombilo — læs: nakombile.

---

§ 1. Alphabet.

Lydene i Zulu-Sproget kunne gjengives med fölgende Skrifttegn eller Bogstaver, der ifölge Sprogets Idiom for Stavelsemaaden (cfr. § 4) og Vocalisationen (cfr. § 4, 5) bör vocaliseres med Hjælpelyden „e" *efter*, undtagen „m" og „n" hvilke paa Grund af, at de saa hyppigen forekomme *endende* en Stavelse, til Lettelse af Stavningen helst bör vocaliseres med Hjælpelyden „e" *foran*:

	Udtale		Udtale		Udtale		Udtale		Udtale		Udtale
a	a	g	ge	k	ke	l̑	thle	ȓ	rhe	w	we
b	be	h	he	k̑	kje	m	em	s	se	v̑	v̑e
d	de	i	i	k̇	kje	n	en	ṡ	se	z	ze
e	e	j	je	l	le	o	o	t	te		
f	fe	j̑	dhje	l̉	dhle	p	pe	u	u		

samt de uartikulerte Lyd. ϟ. ϟ. ϟ.

§ 2. Lydenes Beskaffenhed.

a. Vocalerne. „a" höres altid *klart* noget *længere* og *bredere* i en *enkelt* (simplex) end i en *sammensat* (composita) Stavelse og har ikke Tilböielighed til Overgang til „æ", f. Ex. kâla, hâmba.

„e" höres *aabent* og *bredt* noget = æ, i en *enkelt* Stavelse,

især naar den har Tonen, mere *lukt* og *skarpt* i en sammensat og ikke betonet Stavelse, f. Ex. i en tonelös Endestavelse, noget liig „e“ i „med“.

F. Ex. wēna; émĭōpé, og i denne sidste Egenskab som mere lukt danner „e“ en Overgang til det *aabne* og *brede* „i“.

„*i*“ höres *aabent* og *bredt* noget nær det skarpe og lukkede „e“, især i tonelöse og sammensatte Stavelser, — lukt og dybt derimod i enkelte og betonte Stavelser, f. Ex. ínkōsi, ísīsu.

„*o*“ altid aabent, ligt „o“ i „for“.

„*u*“ derimod ofte hört aabent og bredt noget nær et meget dunkelt og dybt „o“ f. Ex. i „torde“ (istedetfor „turde“), især i sammensatte og tonelöse Stavelser; men hyppigst ligt „u“, langt i betonte og enkelte, noget kortere i sammensatte og tonelöse Stavelser; f. Ex. úbūli, úmúnjú.

Anm. Vocaldiphthonger forekomme ikke og stride mod Sprogets Euphonie, hvorfor ogsaa Diphthonger i fremmede Ord, som blive naturaliserede, *enten* forandres til en beslægtet enkelt Vocal *eller* oplöses i *to* beslægtede f. Ex. det hollandske zout bliver saaledes usaōti (*Salt*), kun Interjectionen au synes, hurtigt udtalt, at lyde som en Diphthong, men distinkt udtalt höres dog ogsaa den udi to Vocaler; hvor derimod to Vocaler skulle udtales umiddelbart efter hinanden i samme Ord eller i *to* Ord, der ere nöie forbundne til at constituere et Begreb eller en Mening, der indtræder:

1. *i to paa hinanden følgende* Ord enten a) en Bortkastelse (elisio), og α) *sædvanligst bortfalder* da den förste af de to sammenstödende Vocaler, og kun i Tilfælde, hvor for Begrebets Tydeligheds Skyld den foregaaende Vocal er væsentligst, β) bortfalder den anden (eller paafölgende) hvilket sidste altid er Tilfældet med det förste „u“ i uku, brugt i Conjungationen til Dannelse af en Tidsform; f. Ex. a) wénza istedetfor wa enza; β) ku bantu istedet-

for **ku abantu** eller b) der antages den Halvvocal, der danner den meest euphoniske Overgangslyd og — som beslægtet — kan sættes foran den paafölgende Vocal, f. Ex. ku jini? istedetfor ku ini?

c) Sammentrækning (contractio) { a og i sammentrukket til e cfr. αῖ contr ᾳ. a og u sammentrukket til o cfr. αου contr ω. }

cfr. § 10 Stat. const.

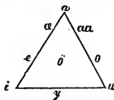
2) *i samme Ord*: indskydes, for Vellyden, en Halvvocal, hyppigst da den Halvvocal, der er nærmest beslægtet med *den* af de sammenstödende Vocaler, der hörer til „i“ eller „u“ Lyden f. Ex. Ijudeja; Umarija; Unowa mdawo.

3) er derimod, i samme Ord, de sammenstödende Vocaler *ikke-beslægtede* og den *sidste* Vocal den fra Grundvocallyden „*a*“ fjerneste, kunne de udtales i *to* Stavelser ved Siden af hinanden i samme Ord — uden euphonisk Mellemlyd; imbeŭ; isibaŭ; ukwaĭ, uiwaĭ, Ugaĭka *).

4) Som euphonisk Overgangslyd indskydes ogsaa stundom „*s*“ i Verbernes Conjungation og i Locativ.

---

*) Imellem dette og fölgende Nummer findes i Manuskriptet nederst paa Siden: „Schema for Vocalernes Forhold.“

Da denne Bemærkning ei er sat i nogen Forbindelse med Texten forövrigt, hidrörer den formeentligen derfra, at jeg ved Hr. Ss. Afreise herfra medgav ham dette Schema, som jeg i Nor 2 B. S. 254 flg. nærmere har forklaret, med Anmodning om at forsöge det anvendt paa Sproget, hvor han kom til at virke. Anvendeligheden er formodentlig falden ham ind, efter at han havde nedskrevet Texten paa dette Sted, og derfor er vel Bemærkningen kommen til at staae isoleret.

5) hvor *u* og *i* uden Overgangslyd skulle udtales umiddelbart foran en Vocal i et paafölgende Ord, gaae de selv over til Halvlyden „w" og „j" f. Ex. kwenza for ku enza; jenza for i enza f. Ex. i gi ja ku *j* enza le into.

b. Consonanterne. „*b*" 1) oftest klart ligt „b" i „bede", 2) stundom med et Stöd, hvorved den kommer „p" noget nær; f. Ex. 1) ubaba; 2) Ubeǩana.

„d" 1) oftest klart og blödt = „d", 2) stundom med en mere aspireret Udtale, nærmende sig noget til „t"; f. Ex. 1) Udade 2) duduzela oftest hört udtalt tutuzela.

„f" klart og skarpt = „f" og derved forskjellig fra v̂, som lyder lig „v" aspireret eller som en Lyd mellem „f" og „v" i Norsk, medens derimod den egentlige „v"lyd i Norsk ikke forekommer i Zulu.

„g" = „g".

„h" den klare ublandede Aspirationslyd = „h" og derved forskjellig fra „ŕ", som er en noget skurrende aspireret Gutteral, skjöndt ogsaa „h" stundom med en fordærvet Udtale lyder = ŕ f. Ex. ŕamba istedetfor hamba.

„j" = „j".

„ĵ" et aspireret „j", omtrent ligt „dhj" eller det engelske „j".

„k" klart og skarpt, ligt „k" i „kom"; stundom af Enkelte udtalt blödere lig en Lyd mellem „k" og „g".

„ǩ" aspireret „k", temmelig ligt „kj" i „kjöbe", „kjöre" med *norsk* (ikke dansk) Udtale, = χ.

„k̉" ligt ǩ med en eiendommelig Strubeaspiration.

„l" klart, = „l"; i enkelte Dialekter ombyttet med „j".

„l̉" en eiendommelig Lyd, lig „l" udtalt med en lateral sludsket Aspiration, noget ligt „*dhl*".

„ĺ" = l̉ kun haardere, noget ligt „thl"*).

---

*) Disse to Lyd synes at være de samme, som Lichtenstein kalder en vis

„m" ligt „m"; og „n" ligt „n".

„p" oftest klart og forskjelligt fra „b".

„ṙ" see h".

„s" = en haardt, blæsende „s"-lyd, udtalt ligesom med en svag guttural Aspriration og saaledes nærmende sig ṡ.

„ṡ" et haardt „s" med en guttural Aspiration.

„t" oftest tydeligt haardt = „t"; see „d".

„w" Halvvocalen af u, lyder mellem „u" og „v" i Norsk, noget lig w i Engelsk.

„v̂" see „f".

„z" et blödt i Ganehuulheden udtalt s, medens derimod „s" med en vis blæsende Lyd presses frem gjennem Tænderne.

ϟ, ʒ, ǯ ere eiendommelige smekkende, klikkende og klukkende Lyd; ϟ udtalt *foran* (dentale), ʒ *ved Siden* (laterale) og ǯ bag i Munden (guttural-palatin); desuden knytter der sig til enhver af dem mange forskjellige Skatteringer i Udtalen, hvilket gjör det yderst vanskeligt for en Fremmed at kunne udtale adskillige af deslige Klikord ganske korrekt. Disse uartikulerede Lyd synes at være et Slags Substitut for Consonantdiphthonger, hvilket fremgaaer deels deraf: 1) at en vis Dobbelthed af Medlyde höres i mange af dem (f. Ex. ʒapa, og ǯapa noget nær lydende som ʒlapa, at slikke) deels deraf: 2) at Indfödte ved at forsöge paa at udtale visse Consonantdiphthonglyd af fremmede Ord forvandle dem til en eller anden Kliklyd: f. Ex. „klemme" vil blive „ʒemme",

---

Lallen (ein gewisses Lallen), og som han siger frembringes ved et svagt Tryk af Tungespidsen mod Gummen i det man söger at udtale *sch*, *sj*, *tj* og *sl*. Beskrivelsen svarer til den Lyd af *tl* og *sl*, som ifölge I. Aasen — Gramm. S. 23 — i Norge forekommer i samtlige Distrikter nordenfor Sogn og Gudbrandsdalen, og som nærmer sig til *ltj*, *lsj* eller *lsch*. f. Ex. i *etla*, næsten som *eltja* eller *elsja*.

„klinge" vil blive ʒinge; Cleghorn bliver udtalt ʒegehone (et engelsk nomen propium *).

Anm. Egentlige Consonantdiphthonger ere imod Sprogets Idiom, kun Halvvocalen „w" forenet med en foregaaende Consonant kunde ansees for at danne en Slags Halvconsonantdiphthong f. Ex. *kw*etu, uku*lw*a; ligesom ogsaa Næselyden „n" foran „g", „j" og „ʃ" kunde henregnes hertil f. Ex. a ngi, njuka nʃalo.

Næselyden „n" forekommer foran „g", „j" og „ʃ" (efterdi de ere palatinæ) *undertiden* som *radical* f. Ex. njuka, nʃalo: *undertiden* paa Grund af Ordenes indbyrdes Forhold i Sætningen som *euphonisk* f. Ex. a*n*gi, gibe*n*gi.

§ 3. Tonen

falder a) i Regelen paa α) næstsidste Stavelse, hvilken da udtales med

*) Lichtenstein forklarer disse tre særegne Lyd, der synes at være meget almindelige i en stor Deel af Sydafrika, deels efter *Le Vaillant*, deels efter Missionæren, *van der Kemp*, deels efter egne Iagttagelser saaledes: For at udtale den förste, lægger man Tungespidsen imod de övre Fortænder og trækker den hurtigen tilbage, idet man samtidigen aabner Munden, hvorved den samme Lyd fremkommer, som man pleier at lade höre, naar Noget ikke vil lykkes En eller ikke er En tilpas. Den anden Lyd sammenligner Le Vaillant med den, hvormed man skynder paa en Hest; hvortil Lichtenstein hemærker, at den fremkommer ved at trække Tungen tilbage og forkorte den, lægge Spidsen mod de övre Kindtænder paa den ene Side og trække den ned derfra med en Kladsken. Den tredie Lyd tremkommer ved at lægge Tungeryggen mod Ganen, og trække den hurtigen ned. Vanskeligheden for Europæeren at efterligne disse Lyd forklarer L. af Sprogorganernes Bygning hos Sydafrikanerne. Ved Undersögelser har han fundet den haarde Gumme hos Hottentotterne meget mindre og kortere end hos Europæere og Asiater, samt bagtil mindre hvælvet. Derhos er Hottentottens, og end mere Buskmandens Tunge meget mindere, tykkere og kortere.

et længere Hold; dog forekommer der tillige i Ord *paa flere end* to Stavelser et vist Tonefald eller *Bitone* paa foregaaende Stavelser — i trestavelses Ord paa β) trediesidste og i fleerstavelses Ord paa γ) anden Stavelse foran Hovedtonen; medens Tonen paa Hovedtonestavelsen (penultima) charakteriserer sig ved et længere Hold, charakteriserer sig derimod Tonen paa den foregaaende Contratonestavelse ved et vist δ) Stöd eller skjærpet Eftertryk, hvilket skjærpet Eftertryk stundom f. Ex. ε) i trestavelses Ord drager til sig en stor Deel ogsaa af den lange penultima-Hovedtones Kraft.

F. Ex. α) abalūnga; β) ʝabūla; γ og δ) úsungūlei, ε) igáma; giʝúna.

b) I Talens Löb eller Sammenhæng lider dog Tonen paa Grund af en vis oratorisk Rhythmus nogen Forrykkelse, og saaledes lægges ofte Tonen paa sidste Stavelse i en Sætning eller Mening f. Ex. i Samtale om Folkets Færd kan sluttes med: „ba hamba kafe." Ogsaa kan Partikelen ge (i flere Tilfælde noget lig γέ) rykke Tonen ud paa sidste Stavelse i et Ord og giver da Begrebet en vis Modification, f. Ex. hamba, det bydende eller befalende Imperativ, derimod er hambā ge det höflige Imperativ.

α) Spörgsmaalpartikelen „na" har altid Tonen med Eftertryk, hvorimod andre β) *Eenstavelsesord* i Talens Löb staae tonelöse, værende nöie forbundne med foregaaende *Ord til at constituere et Begreb*, hvorved Tonen er flyttet tilbage paa det foregaaende Ord. F. Ex. α) u ng ŭbani nā? β) a mū ko; a sī jo; a kū ko; nā je; nā ti; ngō jo; Spörgeordet „ni".

§ 4. Stavelserne,

som ende paa en Vocal kunne betragtes som enkelte (simplices), og de som ende paa en Consonant (m eller n) som sammensatte (compositæ). I Regelen ender enhver Stavelse paa en Vocal, og i Sprogets originelle Ord ender intet Ord paa en Consonant, hvilket

vilde höres i höi Grad abrupt og afstumpet, skjöndt stundom Endevocalen kun fremtræder saare svagt, neppe særskilt hörlig uden som en afrundende sig tabende Efterlyd; især af e-Lyden; ikkun „m“ og „n“ *kunne ende* en Stavelse *inde* i et Ord *).

§ 5. Schvaet „u“ og „i“.

Uagtet den flydende Lyd „m“ *kan* taales at ende en Stavelse *inde* i Ordet, saa foraarsager dog Sprogets euphoniske Stræben efter at ende enhver Stavelse med en *Vocallyd* som den blödere, *at*, hvor „m“ skulde ende en Stavelse og den fölgende Stavelse begynde med en Consonant (α) undtagen hvor denne efterfölgende Consonant ogsaa er „m“), höres en *Hjælpevocallyd* (et Slags Schva) sædvanlig den med β) Labialen „m“ nærmest beslægtede „u“, γ) sjeldnere Palatinen „i“. F. Ex. emv̂a höres hyppigen som émúv̂a, og næsten altid bemærkes i Udtalen et Hold mellem Stavelsen em og v̂a, lig en vaklende Stræben efter at udtale Ordet baade *med* og *uden* mellemkommende Hjælpevocal. α) ummango; immamba; β) emuv̂a γ) ubumnjama hyppigst hört = ubuminjama eller ubumunjama.

§ 6. Substantiverne

indtage en vigtig Plads og tjene til, saavelsom visse Former af Verberne, at udtrykke Begreber, der i andre Sprog betegnes ved Adjectiver. De adskille sig fra *Substantiverne i den gamle Verdens* Sprog ved den *Eiendommelighed, at „det Charakteristiske ved dem med Hensyn til deres Grammatik“* (eller *„deres grammatiske Form og Böining til Anvendelse i Talen“*) findes i *deres Begyndelse* og *ikke* som i de gamle Sprog *i Enden* (paa en Undtagelse nær ɔ: Locativet og visse Femininord); hvorfor der i Zulu-

*) I Seschuana ende ogsaa alle Ord paa en Vocal eller Nasal.

Grammatiken bör optages i dette Stykke som terminus technicus Ordet *„Begyndelse“*, ligesom i de gamle Sprog Ordet „Endelse“. At disse Substantivernes Begyndelser i Zulu Sproget have lignende grammatikalsk Betydning og Kraft, som Endelserne i de gamle Sprog vil sees ved en ontologisk comparativ Analyse af de Dele i begge Sprogstammer, som staae i Forbindelse hermed. Thi i Analogie med det Forhold, hvori i den gamle Verdens Sprog et Substantivs Endelse og dermed i de fleste Tilfælde nöie forbundne Kjön staaer til de Taledele, der ere i et bestemt Afhængighedsforhold til Substantivet, (f. Ex. Adjectiver og Pronominer), vil ogsaa i dette Sprog et Substantivs Begyndelse befindes at være det for samme (ɔ: Substantivets) Grammatik *Betydningsfuldeste*, der ligesom afspeiler sig (adumbratum) i *de Dele* af Sproget, der staae i et bestemt Afhængighedsforhold til det, (Substantivet), *hvilke* (f. Ex. Pronominer og Adjectiver) ere paatrykte eller bære ligesom et Gjenbillede af *sit Substantivs for Grammatiken betydningsfuldeste Deel.* Det *ligger* nemlig i et Sprogs Natur, som en *organisk* sammensat Heelhed betragtet, *at* alle Dele i Talen, der paa en bestemt Maade ere afhængige af et Substantiv og i Talens Sammenhæng kun have fattelig Betydning, forsaavidt de lade Tanken henföre dem til deres Substantiv, saavidt Sprogets Idiom tillader samme, ligesom iföres den grammatikalske Dragt, hvorved deres Substantiv charakteriserer og adskiller sig fra Talens övrige Dele, for at kunne i Forening med disse constituere en Mening (ɔ: Kjönsböiningen), hvorhos de (ɔ: de afhængige Taledele), hvor Sprogets Idiom medförer det, iförte hiin grammatikalske Dragt (Kjönsböiningen), antage det eiendommelige Tilsnit, som deres respective Substantiv vilde have antaget, hvis det var brugt paa deres Plads i Sætningen (ɔ: Casusböiningen).

Som Analogier af andre Sprog kunne sammenlignes:

1) i Norsk: α) „Menneske“ der har „t“ til sit Charakteristiske

for Singuler, hvilket „t" igjen vil komme tilsyne i afhængige Pronominer og Adjectiver f. Ex. „det" hvor „d" har demonstrativ Kraft, „t" derimod er Afpræget af „t" characteristicum, der ligger i „Menneske;" „et godt Menneske;" „Mennesket gjorde sig sygt". *β*) „Skrivelse" eller „Mand", hvilke have „n" til sit Charakteristiske for Singular, hvilket „n" fremtræder i afhængige Taledele f. Ex.: „den"; „en god Mand;" „ved höien Mast" etc. etc.

2) i Latin. *α*) gladius, hvor Endelsen us er det Charakteristiske for Nom. Sing. og som i sine forskjellige casus og numeri afpræges i de *afhængige Taledele*, f. Ex. gladi*us* bon*us*; gladi*i* bon*i*; gladi*o* bon*o*; gladi*orum* bon*orum*, etc.; gladi*us* un*us*, tot*us*, ali*us* etc.; gladi*um* ill*um*; gladi*i* illi; gladi*orum* ill*orum* etc; *β*) mensa, hvis „a" er det Charakteristiske for Nom. Singul. etc. f. Ex. mens*a* bon*a*, ill*a*, ips*a*, aliqv*a*; mens*æ* bon*æ*, ips*æ*, ill*æ* etc. *γ*) somnium, hvis „*um*" er det Charakteristike for Nom. Sing. etc. f. Ex. somn*ium* bon*um*, ips*um*, etc.; somni*a* bon*a*, ips*a*, ill*a* etc.

De mange Afvigelser mellem Substantivernes og deres tilsvarende Adjectivers samt Pronominers Endelser i Latinen hidrörer fra de Eiendommeligheder, som disse Taledele i Sprogets Udvikling have antaget som gjængse, saaledes har f. Ex. *liber* „*fri*" for Masculinet antaget Declinationsmaaden af f. Ex. pùer; felix har antaget Declamationsmaaden af et Substantiv henhörende til 3die Declination, kun at det i ac. sing. og nom. samt acc. plur. neutri ogsaa har antaget neùtrums Form, — ligesaa participia præs. paa „ns;" Adjectiver paa „is", „er" etc., qvalis, talis etc. antage ligeledes 3die Declinations Böiningsmaade. *Former* som: *hic*, hujus, hùic hùnc, hanc, hoc etc.; ille, illud, illius, illi iste, istud, istius, isti; is, id; ejus, ei; *qvi*, qvæ, qvod, cujus, cui, plur. neut. „qvæ"; uter, utrius, utri, etc. etc.

fremstille Eiendommeligheder og Afvigelser, hvis nærmere Analyse henhörer til det latinske Sprogs Grammatik.

3) Græsk: a) ῥίζα ἀγαθή, χρυσέα, αὕτη, ἄλλη, πᾶσα, ῥίζης ἀγαθῆς, χρυσέας, αὕτης, πάσης, ῥίζων ἀγαθῶν, χρυσέων, τούτων, ἄλλων, πᾶσων; etc. etc.; her er „α" eller, hvor Sprogets Idiom udfordrer det, „η" det Charakteristiske, der i sine casus og numeri fremtræder i de afhængige Taledele.

b) Λογος ἀγαθός, οὗτος, ἄλλος, ἕκαστος, ποῖος, οἷος, πόσος; ἔργον ἀγαθόν, ἕκαστόν, ποῖον, τόσον. Λογου ἄλλου, ἑκάστου, ποίου etc.; ἔργου ἀγαθοῦ etc.; her er Maskulinendelsen „ος" og Neuterendelsen ον i deres respective casus eg numeri det Charakteristiske.

c) κλὼν ἀγαθὸς etc. κλωνὸς ἀγαθοῦ etc. κλωνὶ ἀγαθῷ etc. her er Endelsen „ων" det Charakteristiske, der som tilhörende et Hankjönsord bestemmer de afhængige Taledeles Hankjönsendelser.

d) πράγμα ἀγαθὸν etc.; πραγματος ἀγαθοῦ etc., πράγματι ἀγαθῷ etc.; πράγματα ἀγαθά etc.; her er Endelsen μα det Charakteristiske og, som henhörende til et Neutrum bestemmer den de afhængige Taledeles Neutralform.

e) κόρυς ἀγαθή etc.; κόρυθος ἀγαθῆς; κόρυθι ἀγαθῇ; κόρυθες ἀγαθαὶ etc., hvor Endelsen „υς" er det Charakteristiske, som, tilhörende et Hunkjönsord, bestemmer de afhængige Taledeles Hunkjönsform. etc., etc., etc., etc.

At nu f. Ex. saamange Adjectiver *ikke* besidde den *eensformige* og *fulde* Böielighed, saa at de i alle Tilfælde blive — i sin Böiningsbestandeel — ligedannede med sine Substantivers omtalte Criterium, grunder sig derpaa, at de forskjellige Adjectiver have hver sin eiendommelige Grundform, der ifölge sin Natur tilhörer nærmest den ene eller anden Declinationsmaade for Substantiverne, dog saaledes, at der altid bemærkes en Bestræbelse efter at slutte sig til et givet Substantivs grammatikalske Criterium — indenfor

en given Sphære; saaledes f. Ex. i Adjectivgrundformer paa „ων“ neut. *ον*; *ης*, neut. *ες*; *ην* neut. *εν*, hvor der bemærkes den omtalte Bestræbelse efter at forme — for de forskjellige i Sproget fastsatte Kjönsord — Adjectivendelser, der som meest beslægtede höre til den samme Declinationsmaade, idet nemlig i de anförte Adjectivendelser paa *ων* neutr. *ον*; *ης*, neutr. *ες*; *ην*, neutr. *εν*, de korte Neutralendelser *ον*, *ες* og *εν* ere de nærmest beslægtede til Fælleskjönsendelserne *ων*, *ης* og *ην* af samme Declinationsclasse.

Med Hensyn til de forskjellige græske Pronominers Endelse i Forhold til deres Substantivers grammatikalske Criterium, da kan desangaaende bemærkes omtrent det Samme som ved det latinske Sprogs.

I Forhold til de anförte tre Sprog (Norsk, Latin og Græsk) udmærker sig dog Zulu-Sproget ved en langt större og almindeligere vedligeholdt Overeensstemmelse *mellem det* i et Substantivs Begyndelse liggende grammatikalske Criterium *og dettes Afprægning* i de Taledele, som ere afhængige af det, hvilket man noksom vil kunne see ved at analysere afhængige Adjectiver og Pronominer, hvilke sidste især vise Substantivernes Begyndelsers Betydningsfuldhed og Kraft som constituerende deres (Substantivernes) charakteristiske grammatikalske Kjendemærke eller Criterium.

Sammenligner man Zulu-Sprogets Begyndelser med Substantivendelserne i Latin og Græsk, hvilke hver især har mere end 30 blot *Nominativ*endelser (Latinen omtr. 31, og Græsken omtr. 34), vil man finde disse Begyndelsers Antal forholdsviis ringe, da de kun udgjöre fölgende 14 Klasser, der igjen indbefatte baade singularia og pluralia:

a) „um“; b) „u“; c) „ili“ fuldt eller sammentrukket til „i“; d) „in“, eller foran Labiallydene (b, f, p, m og stundom ogsaa nogle andre Consonanter) det beslægtede „im“ (cfr. ogsaa Euphonien i Græsk, hvor Liqvidaen *ν* foran *β*, *π*, *φ*, *ψ*, *μ* gaaer over til La-

bialen μ); e) „*isi*"; f) „*ulu*" fuldt eller sammentrukket til „u"; g) ubu fuldt eller sammentrukket til „*u*"; h) „*uku*"; hvilke alle ere singularia; i) „*aba*"; j) „*o*"; k) „*izin*" (eller „*izim*" vid. Regelen ved d) undertiden forkortet til „*in*" (eller „*im*"); l) „*ama*"; m) „*izi*"; n) „*imi*", hvilke ere pluralia.

Men da Begyndelsen „*um*" afpræger sig forskjelligt og danner sit Fleertal forskjelligt, alt eftersom den betegner noget *Personligt* eller noget *Ikkepersonligt*, og, da fremdeles Begyndelserne: a) „*um*" og b) „*u*" med deres tilsvarende Fleertal: i) „*aba*" og j) „*o*" afpræge sig ensartet i sine afhængige Taledele, kunde man bekvemmest klassificere Begyndelserne paa fölgende Maade: 1) det personlige „*um*" eller i visse Ord „*u*"; 2) *ili* sammentrukket *i*; 3) *in* eller *im*; 4) *isi*; 5) *ulu*, sammentrukket *u*; 6) det upersonlige *um*; 7) *ubu* sammentrukket *u*; 8) uku; — singularia); 9) *aba* eller i visse Ord *o*; 10) *ama*; 11) *izin* eller *izim*; 12) *izi*; 13) *imi*.

Alle disse Begyndelser vil man, forsaavidt Sprogets Natur og Euphonie tillader det, gjenkjende (i deres Afpræg eller Afbillede, adumbratio) afprægede eller afbildede i alle Dele af Talen, hvilke staae i et bestemt Afhængighedsforhold til de respective Substantiver. Heraf saavel som af, hvad senere hen vil blive bemærket angaaende denne Gjenstand, fremgaaer, hvor löst og af Luften grebet det er at snakke om euphonisk eller alliteral Concord, Præfixer, euphoniske Bogstaver osv., som Eiendommeligheder for Zulu-Sproget; thi, hvad der er bleven kaldet euphonisk Concord etc. etc. vil let indsees at være af *lignende* Betydning for Zulu-Sproget *som* Casus-, Genus- og Numerus-Böiningen i f. Ex. den gamle Verdens Sprog *).

*) De her omtalte Præformativer ere i Brug i mange sydafrikanske Sprog og forskjellige Meninger derom ere fremsatte. Da de erkjendes hverken at være egentlige Kjöns- eller Casus-Betegnere, er det fremdeles

§ 7. Substantivernes Kjön.

I Zulu Sproget forekommer ***Adskillelse*** af Han- og Hunkjön, dog hyppigere af ***personligt*** og ***upersonligt*** Kjön, ligesaa forekommer ogsaa Fælleskjön. Flere ***Begyndelser*** ere med Hensyn til Begrebet Fælleskjön f. Ex. ***i*** eller ***ili, in*** og ***isi*** med deres tilsvarende Fleertal, ***ama, izin*** og ***izi;*** f. Ex. inkosi ***Konge,*** intombi ***Pige,*** inkomo ***et Nöd,*** inta ***Huus,*** izulu ***Himmel,*** ilizwe ***Land,*** ike ***Steen;*** isita ***Fiende,*** isiłobo ***Ven,*** isika ***Kar;*** andre

---

dunkelt, hvad de egentlig skulle betegne. Sandsynligviis ere de Betegnere af visse Begrebs-Kategorier, som först et nærmere Bekjendtskab med Sproget vil see sig istand til at udskille. De nordamerikanske Sprog have ingen Kjönsforskjel, men de have egne Former for at betegne det Levende og det Livlöse, og efter Folkenes særegne Betragtningsmaade regne nogle Planterne til det Levende andre til det Livlöse. En Inddeling af lignende Art men i flere Grupper have vi rimeligviis for os her. Store Samlinger af Ord med samme Præformativ ville kunne give den ledende Traad til Opdagelsen af Fællesbegrebet. I det med Zulu beslægtede Snabeli, der tales længere nordlig paa Sydafrikas Östkyst, skal Forskjellen mellem det Levende og det Döde være en af Inddelingsgrundene. See Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft 1846, H. 1, S. 50. *Sechuana* er Navnet paa det Sprog, som tales af Folket *Bechuana*; heraf sees, at Sprog henhörer under en Kathegorie, som betegnes med *se*, og Folk under en, som betegnes med *be*. Denne Anskuelse synes at vinde Bekræftelse ved Lichtensteins Bemærkning — l. c. S. 297 — at han, efter at have brudt sit Hoved meget med at opdage Betydningen af hine Forstavelser, til sin Glæde opdagede, at de manglede i Bentjnan - Sproget, hvoraf han slutter, at de ere ganske vilkaarlige. Rimeligere tör man deraf slutte, at de ere et Sprogmiddel, analogt med de saakaldte Kjönsformer i andre Sprog, og at Ls. Glæde ved hans Opdagelse kan sammenlignes med den Mands, som efter möisommeligen at have gjort sig Umag med at finde Rede i Kjønsreglerne i det Tydske, kommer til det Engelske, hvor de ere bortfaldne.

Begyndelser betegne (ofte gjennem Personification) personlige Begreber f. Ex. Begyndelserne 1) um og u med deres Fleertal 2) *aba* og o; f. Ex. umenzi *Skaber*, udade *Söster*; hvorimod Begyndelsen 6) um, plur. imi og ulu eller u med plur. izin betegne noget Upersonligt; f. Ex. umuti *Træ*, umtini *Odder*; ukezo *Ske*, usungulu *Naal*.

En Adskillelse af Hankjönsord og Hunkjönsord bestaaer deri, at der af en Mængde Substantiver, som betegne Hankjönnet, kunne dannes de tilsvarende Hunkjönsord ved Hjælp af Endelsen kazi*), a) som tilföies Masculinendelsen, og som b) stundom ogsaa föies til Fælleskjönsord for at udtrykke en Nuance eller Eftertryk i Begrebet, f. Ex. a) inkosi *Konge*, inkosikazi *Dronning*; umlungu *hvid Mand*; umlungukazi *hvid Qvinde*; b) ukalo *en Aas*, ukalokazi *en drabelig Aas*.

Forresten findes forskjellige Ord til at betegne de correlate Kjön f. Ex. indoda *Mand*, umfazi *Qvinde*; umfana *Gut*, intombi *Pige*.

Eiendommeligt er Betegnelsen af Fader- og Moderbegrebet for de 3 Personer:

for 1	Person	ubaba	*min Fader*	og	umame	*min Moder*	
– 2	—	ujil̓o	*Din*	—	–	unjoko	*Din* —
– 3	—	ujise	*hans*	—	–	unina	*hans* —

§ 9. Om Artikelen.

I Zulu-Sproget findes ingen egentlig Artikel, hvorimod Begyndelserne ere, ligesom Endelserne i Latinen, ancipites eller neutrale og kunne have den *bestemte* eller *ubestemte* Betegnekraft (være best. eller ubest. Artikel), hvilken deres *bestemte* eller

*) I Sechuana er *gari* og *na* Fæm. Endelser, som *khomo*, Oxe, *khomogari*, Koe; *nguana*, Sön, *'nguanana*, Datter.

ubestemte Betegnekraft maae fremgaae af Talens Sammenhæng eller andre hosföiede Taledele.

§ 9. Numeri.

Substantiverne have to Tal nemlig Singular og Plural; men Ord med Begyndelserne ubu og uku have kun eet Tal ɔ: Singular.

Pluralis dannes af Singularis paa fölgende Maade:

Begyndelsen	1) um	danner sit Plural paa	9) aba
—	- u	— - — —	- o
—	2) ili el. i	— - — —	10) ama.
—	3) in el. im	— - — —	11) izin el. izim.
—	4) isi	— - — —	12) izi.
—	5) ulu el. u	— - — — lig	11) izin el. izim.
—	6) um	— - — —	13) imi.

f. Ex. 1) umuntu *Mand,* 9) abantu *Mænd,* udade *Søster,* odade *Söstre.* 2) ilike *Steen,* 10) amake *Stene;* 3) iniu *Huus,* 11) iziniu *Huse;* 4) isika *Kar,* 12) izika *flere Kar;* 5) utango *Gjerde;* 11) izintango *Gjerder;* 6) umtini *Odder;* 13) imitini *Oddere.*

Enkelte Ord med Begyndelsen *in* og *ulu* danne sine Plural. *uregelmæssigen* eller af en *forældet Rod med* Begyndelsen *ili* eller *i;* f. Ex. indoda *Husbond,* amadoda *gifte Mænd;* inkosi *Konge,* amakosi *Konger;* induna *Hövding,* izinduna *Hövdinger,* og amaduna *Hanner.*

§ 10. Casus.

I Zulu Sprogets Substantiver forekomme 4, i Formen afprægede Casus nemlig: 1) Rodcasusen, der omfatter Nominativet og Accusativet; 2) Status constructus eller Genitivforholdet, 3) Locativ og 4) Vocativ.

1) Rodcasusen er Substantivet i sin uforandrede Grundform.

2) Status constructus eller Genitivforholdet udtrykkes derved, at det i Stat. const. staaende Substantiv, afpræget i sit tilsvarende personlige Pronomens Grundform (cfr. § 19) sluttes (eller *tilegnes* ved Tilsluttelse forfra) til det styrede Substantiv eller Genitivet, hvis Begyndelsesvocal ved denne Tilslutning lider en Omlydforandring, idet den gaaer over til sin nærmest beslægtede aabnere og bredere Lyd, (nemlig u gaaer over til o, og i til e, medens det lange „a" ikke videre kan forlænges) hvilken Omlydforandring synes at maatte forklares *α*) *enten* deraf, at: 1) ifölge Sprogets Regler for Vocalers Sammentrækning (cfr. § 2 Anm., 1, c) og 2) ifölge andre i Sproget forekommende Analoga for at betegne et Genitivforhold (cfr. § 22 Anm. 2 og f. Ex. Constructionen, ilizwe *la* ku bo *deres Land;* abantu *ba* s Emtongati *Folkene ved Umtongati,* etc.) skulde egentlig det personlige ***Pronomens Grundform forsynet med Genitiv- eller Binde-Vocalen „a"*** være sluttet til forfra, hvorved dette „*a*" kom til at blive *sammentrukket* med det styrede Substantivs *Begyndelsesvocal* til dennes nærmeste aabnere og bredere Lyd, ɔ: a og u sammentrækkes til o; a og i til e f. Ex. 1) umuntu wenkosi istedetfor det usammentrukne umuntu wa inkosi *Kongens Mand.* 2) ilizwe lenkosi istedetf. det usamment. iliziwe la inkosi, *Kongens Land.* 3) inkosi jelizwe istedetf. det usamment. inkosi ja ilizwe, *Landets Konge.* 4) isiƙa somuntu istedetf. det usamment. isiƙa sa umuntu, *Mandens Kar.* 5) uluto lomuntu istedetf. det usamment. uluto la umuntu, *Mandens Ting.* 6) umuti wenkosi istedetf. det usamment. umuti wa inkosi, *Kongens Træ.* 7) ubuso benkosi istedetf. det usamment. ubuso ba inkosi, *Kongens Ansigt.* 8) ukuǐa kwenkosi istedetf. det usamment. ukuǐa kwa inkosi, *Kongens Mad.* 9) abantu benkosi istedetf. det usamment. abantu ba inkosi, *Kongens Mænd.* 10) amazwe

enkosi istedetf. det usamment. amazwe a inkosi, *Kongens Lande.* 11) izinkomo zenkosi istedetf. det usamment. izinkomo za inkosi, *Kongens Qvæg.* 12) izika zenkosi istedetf. det usamment. izika za inkosi *Kongens Kogger.* 13) imika jamadoda istedetf. imika ja amadoda *Mændenes Bagflige;* el. i Analogie med den aabnere Vocallyd i Relativforholdet, *β*) deraf, at i nær sammenslyngede eller sammenknyttende (sammendragende) Forholde, saasom Stat. const. og Relativforholdet, vedkommende Vocallyd antager en större Bredde og Aabenhed, hvorved *den oprindelige* og skarpere Vocallyd ligesom opgiver sin afsluttede Begrændsning eller træder udaf sin skarpe Afsluttethed.

Anm. 1. Foran nomina propria personæ betegnes Stat. const. ved Genitivpartikelen „*ka*", i hvilket Tilfælde det styrende eller i Stat. const. staaende Substantiv *gjentages* foran denne Partikel i *sit* personlige Pronomens Grundform, — med Undtagelse af Begyndelserne 1, 3, 6, 10 & 12, hvor hyppigst den blotte Genitivpartikel „ka" sættes efter det styrende og foran det i Genitiv styrede Substantiv. Efter „ka" bortfalder i Udtalen det styrede Ords Begyndelsesvocal f. Ex. 1) umuntu ka Dingane, *Udinganes Mand;* 2) ilizwe *li* ka D., *Udinganes Land;* 3) into ka D., *Ds. Ting;* 4) isika *si* ka D., *Ds. Kar;* 5) uluto *lu* ka D., *Ds. Ting;* 6) umuti ka D., *Ds. Træ;* 7) ubuso *ba* ka D., *Ds. Ansigt;* 8) ukuta ku ka D., *Ds Spise;* 9) abantu *ba* ka D., *Ds. Folk;* 10) amazwi ka D., *Ds. Ord;* 11) izinkomo *zi* ka D., *Ds. Qvæg;* 12) izika zi ka D., *Ds Kar;* 13) im'iti ka D., *Ds. Træer.*

Anm. 2. Til at betegne et Genitivforhold ved nomina propria loci bruges det med „s" euphonicum foran forsynede Locativ, og foran denne Locativform afpræges vedkommende Substantiv i sit personlige Pronomens Grundform forsynet med Bindevocalen „a" (cfr. § 10, 2) f. Ex. abantu ba s-Emtongati

Folkene ved Umtongati; ilizwe la s-Emk̂oti *Landet ved Umk̂oti;* izinkomo za s-Emk̂uti, *Umk̂utis Qvæg.*

3) Locativ kaldes rettest *den* Böiningsform af Substantiverne, *der* charakteriserer sig der*ved, at* Substantivets Begyndelses*vocal* omskiftes til „e"-Lyden, og Ende*vocalen* forlænges til Endelsen 1) „eni" eller ini; *eni* nemlig hvor a, e eller o er Endevocalen; ini derimod, hvor i eller u er Endevocalen, *idet tillige, hvor* Vellyden tillader det, 2) *u* og *o* foran sine *respective* Locativendelser, *ini* og *eni,* bibeholdes i Form af Halvvocalen *w,* saa at altsaa vedkommende Substantiver i Locativ komme til at ende paa *wini* eller *weni.* Desuden fordrer Sprogets idiomatiske Vellyd i mange Tilfælde en Forandring ved visse Consonanter foran Locativendelsen, hvilket er Tilfælde med Labiallydene b, m og p, saaledes nemlig, at 3) b og p i Regelen forandres til Palatinen k̂, og 4) m til den *blödere Palatin j med bibeholdt Liqvida i Form af n foran* ɔ: „nj". Forekommer derimod „m" umiddelbart foran b, 5) gaaer dette (ɔ: b) over til ĵ og hiint (ɔ: m) til Liqvidaen „*n*", altsaa begge til nĵ.

F. Ex. 1) isank̂a, esank̂eni *i Haanden;* ilizwe, elizweni *i Landet;* isifo, esifeni *i Sygdommen;* ink̂u, enk̂ini *i Huset;* ilizwi, elizw*i*ni *i Ordet.*

2) isisu, esis*wi*ni *i Maven;* ubuso, ebus*we*ni *i Ansigtet;*

3) amapapu, emapak̂ini *i Lungerne;* impupu, empuk̂ini *i Melet;* inkabi, enkak̂ini *i Oxen;*

4) umlomo, emlonjeni *i Munden;* intamo, entanjeni *i Nakken.*

5) izimbambo, ezimbanĵweni, *i Ribberne.*

1 Anm. I Locativ kommer hyppigen tilsyne den fulde Form af de sammentrukne Begyndelser f. Ex. u for ulu, u for ubu, og

i for ili, *u*daka, *elu*dakeni *i Leret;* u*k*ani; *ebuk*anini *i Græsset;* izwe, *eliz*weni *i Landet.*

2 Anm. I nomina propria loci og nogle andre hyppigt forekommende Ord (f. Ex. ubusuku, *Nat;* iłobo *Sommer;* imini *Middag*), charakteriserer Locativet sig blot ved Begyndelsesvocalens Forandring til „e“, medens derimod Endelsen forbliver uforandret. F. Ex. Emłuti *ved Umłuti;* Emlazi *ved Umlazi;* Enodwengu *ved Unodwengu;* ebusuku *om Natten;* emini *om Middagen;* ełobo, *om Sommeren;* etc.

3 Anm. I visse Tilfælde antages i Locativ Lyden „s“ foran Locativbegyndelsen „e“, hvor nemlig Locativet paa det Nöieste er forenet med et foregaaende Ord til at constituere en Mening, f. Ex. efter et Pronomen eller en Proposition, da Vellyden her fordrer denne overledende eller mellemkommende „s“Lyd.

F. Ex. u ja hamba emłabatini na semfuleni, *han gaaer paa Landet og i Floden;* u ja hamba ga semfuleni *han gaaer ved Floden;* u semfuleni *han er i Floden;*

4 Anm. Om Genitivforholdet ved nomina propria loci cfr. § 10, 2 Anm. 2.

At denne Böiningsform af Substantiverne mest passende kaldes Locativ, fremgaaer deraf, at den först *secundært* betegner Begrebet af Ablativ, Dativ og Illativ, idet nemlig det med denne Böiningsform nærmest i Forbindelse staaende Verbum i Sætningen tilkjendegiver, i *hvilket Forhold* man har at tænke sig Locativet *til* det i Verbet liggende Begreb, efterdi Locativet altid betegner det Punkt eller den Sphære, hvortil Verbet i sin individuelle Betydning er knyttet 1) ***enten*** som *hvilende, værende **deri***, 2) eller *gaaende, förende **hen** dertil*, 3) *eller gaaende, förende **ud** derfra;* medens derimod i Tilfælde, hvor Verbalbegrebet kun betegner Bevægelse *anceps* ɔ: som *reen* Bevægelse — og ikke som *gaaende, förende „hen til“* eller *„udfra“*, eller hvor der forekommer

en Construction, der skal betegne den *blotte Væren*, bruges ogsaa Locativet som Betegnelse af *den Sphære*, hvori hiin *rene Bevægelse* eller *blotte Væren* er henlagt, saa det er klart, at det egentlige Grundbegreb af Locativ er *Begrebet* af ***Stedet hvor***, medens derimod et Verbums individuelle Betydning nöiere maa betegne enten man skal tænke sig Stedet ***hvorfra*** eller ***hvorhen***. ℵ) Saaledes bruges ogsaa Præpositionen ku = *παρα*, baade til at betegne *hos*, *til* og *fra*, alt eftersom det dermed forbundne Verbalbegreb eller Sætningens Natur medförer.

Anm. At forresten Locativet fra det Concrete er overfört ogsaa paa det Abstrakte eller Tankegjenstande, er naturligviis i fuld Analogie med ethvert Sprog, saasnart det har hævet sig over det ene og alene Concrete eller Materielle.

F. Ex. 1) Gi ja hamba emanzini, emłabeni, elwanłe, ***Jeg gaaer i Vandet, paa Jordbunden, paa Havet;*** u semfuleni, sensimini ***han er i Floden, i Haven.***

2) Gi ja emanzini, emfuleni, elwanłe, ***Jeg gaaer til Vandet, til Floden, til Havet;*** gi ja ngenisa emanzini, . . ., ***jeg fører ind i Vandet, i Floden*** etc.

3) Gi ja v̂ela emanzini . . ., etc., ***jeg kommer fra Vandet*** . . . etc.; gi pumile emanzini . . . . etc., ***jeg er kommen udaf Vandet,*** . . . etc.; gi ja pumisa emanzini, ***jeg förer ud af Vandet*** . . . .

ℵ. gi łezi ***ku*** je, ***jeg sidder hos ham;*** gi ja ***ku*** je, ***jeg gaaer til ham***; gi v̂ele ku je, ***jeg er kommen fra ham*** etc.

4) Vocativ kommer ogsaa tilsyne i Begyndelsen, idet Begyndelsesvocalen bliver uhörlig ved den ***udraabsmæssige***, haardere og muligst forkortede Udtale. F. Ex. baba ***Fader!*** af ubaba mame, ***Moder!*** af umame; 'nkosi, ***Konge!*** af inkosi; Mpande!; k̂aka!; Dingane!; Faku!; Mboło!; Sibekane!; Mabopa! etc.

§ 11. Substantivernes Derivation og af Formen fremgaaende Betydning.

α) *Af Verber* kunne dannes:

1) personlige Substantiver ved Begyndelsen „*um*" og Endevocalens Omændring til „i" f. Ex. tenga, *kjøbe;* umtengi *Kjöbmand;* hamba *vandre* umhambi *Vandrer* *).

2) upersonlige Substantiver a) ved Begyndelsen „*um*" og Endevocalen forandret til „o", udtrykkende det i Verbet liggende Begreb som noget Frembragt (= de i Græsk paa μα f. Ex. πράγμα) f. Ex. banda *klöve Veed,* umbando *klövet Veed;* bika *bekjende,* umbiko *Bekjendelse;* buza *spørge,* umbuzo *Spörgsmaal.* b) ved Begyndelsen „*in*" og Endelsen forandret til „*o*," betegnende et Middel eller Værktöi til Udövelse af det i Verbet liggende Begreb: f. Ex. baza *bearbeide Træ;* imbazo *en Öx;* beleka *bære Barn paa Ryggen;* imbeleko *Skindet som bruges dertil;* ɫaba *hugge;* inɫabo *Instrument at hugge med;* futa *puste;* imfuto *Puster;* peɫa *bore;* impeɫo *Bor; sjeldnere ved Begyndelsen „isi"* og Endelsen forandret til „*o*" f. Ex. linganisa *maale;* isilinganiso *Maal;* isibalo *Skrivebret* af bala *skrive* ɫala *sidde;* isiɫalo *Sæde;* eller ved Begyndelsen *ili* (i) og Endelsen „*o*," f. Ex. gaula *hugge ned,* igaulo *Öx,* ɫuza *sie,* iɫuzo en *Si.*

3) Ved Begyndelsen „*in*" og Endelsen o, sjeldnere Begyndelsen isi og Endelsen o, kunne dannes Substantiver, som udtrykke det i Verbet liggende Begreb *deels* som *Virksomhed, deels* som den af Virksomheden fremgangne Virkning **). F. Ex. koɫiza

*) I Suaheli sættes *m* foran for at danne Substantiver, der betegne den handlende Person, f. Ex. af *soma,* at læse, *msoma,* en Læser.

**) Ogsaa i Suaheli ved *o* i Enden f. Ex. *somo,* Læsning, af *soma.*

bedrage, inkoliso *Bedrageri*; tengá *kjöbe*, intengo *Kjöb*; konza *tjene*, inkonzo *Tjeneste*; bingelela *hilse*, isibingelelo *Hilsen*; fa *döe*, isifo *Dödssyge*; lila *græde*, isililo *Graad*; ona *synde*, isono *Synd*.

4) Det i Verbet liggende Begreb tænkt som Concretum dannes ved Begyndelsen „um" og Endelsen „o" f. Ex. kaula *at grændse til* eller *ende*, umkaulo *Grændse*.

5) Ogsaa Infinitiverne knnne bruges a) *deels* som verbale Substantiver, betegnende det i Verbet liggende Begreb som blot Begreb, b) deels som concrete Substantiver betegnende Stoffet for det i Verbet liggende Begreb; f. Ex.: a) ukuhamba *Gaaen*, Ukwenza *Gjerning*, *Idræt*; ukuȷabula *Glæde*; b) ukuȉa *Spise*; ukupuza *Drikke*; og bör Verbalroden i dette Tilfælde skrives i et Ord med Infinitivmærket „uku" — til Forskjel fra den egentlige som blot Infinitiv brugte Verbalform, efterdi hine substantiviske Infinitiver baade kunne forekomme i Genitiv og i Locativ.

β) *Abstracte Substantiver* kunne endvidere dannes ved Begyndelsen *ubu* lagt til andre Suhstantivers Rodbestanddeel (ɔ: Begyndelsen fratagen) eller og til Adjectivers Rodbestanddeel eller Radix f. Ex.; ubukosi *Kongemagt*, af inkosi *Konge*; ubude *Höide*, af —de *höi*; ubuminjama *Mörkhed*, af — minjama *mörk*.

γ) Om naturaliserede fremmede Ords Orthographie. Det vil erfares, at de Indfödte — ifölge Sprogets Natur — naturalisere fremmede Ord, som betegne *upersonlige* Gjenstande, ved Begyndelsen „i", i Fleertallet „*ama*", hvilken Vocalisationsmaade — for at vedligeholde Eensformighed — burde optages som Regel for Introductionen af fremmede til den omtalte Klasse henhörende Ord f. Ex. ipakose, plur. amakapose, af „*Pakoxe*", ibekele plur. amabekele, af det hollandske becker; ipulanke, amapulanke, af det eng. plank; iswobe, amaswobe, af det holl.

swöbe; isamboke, plur. amasamboke, af det hollandske schambok.

Derimod *naturaliseres fremmede Ord, der betegne personlige* Gjenstande, ligesom ogsaa Gjenstande kunne personificeres ved Begyndelsen, „u" i Fleertallat „o" eller „*aba*"; f. Ex. Ujesu, Ukerisete, Ujehova, Uhanise, Ucapetene Capitain; Ua Bogstavet „A"; Ube, Bogstavet „B", etc. Fremdeles bör, med Hensyn til fremmede i Sproget optagne Ords videre Orthographie, iagttages Sprogets eiendommelige Regler for Stavelsesmaaden (cfr. § 3) og Vellyden (cfr. §§ 2 og 6), saa at, hvor to Consonanter (med Undtagelse af det pagina 6, § 2, Anm. om Consonantdiphthonger og Næselyden „n", samt § 4 og 5 Bemærkede), i fremmede Orc stöde sammen enten som hörende hver til sin Stavelse eller som Consonantdiphthong, *der* maa de adskilles ved *den* Vocalhjælpelyd, *som* Sprogets Regler for de særskilte Lyd udfordre, *eller* og en af dem ganske bortfalde; og ved Sammenstöd af to Vocaler forholdes som paaviist § 2 Anm.; og næsten uden Undtagelse kan fastsættes, at alle naturaliserede fremmede Ord, som ikke allerede ende paa sin egen Vocal, bör ende med den svage Hjælpelyd eller Schwaet „e" (cfr. § 4), og i visse Tilfælde, naar de ende paa „m", vocaliseres de med Endehjælpelyden „u" (cfr. § 5), f. Ex. Ijerusaleme; Uaberahame; Ibereseba; Ujoredane; Iheberone; Ibetelekeme; Ukerisete = Christus; Uadamu = Adam *).

Anm. Naturaliserte Navne paa *Folkeslag*, *Stammer* og stundom ogsaa paa særkilte *Stænder* bör helst — i Analogie med Sprogets Idiom — vocaliseres med Begyndelsen „i", i Fleertallet ama, eller ogsaa (hvilket dog har en langt sjeldnere Analogie for sig) med „um", i Flert. aba; f. Ex.: Igisemane, plur. Amagisemane ɔ: Engelskmænd; Ibumi, plur. Amabumi Hollændere; Ikafula Kaffer, Ama-

---

*) Saaledes i Sechuana: *periseti* Præst.

kafula plur.; Iȝosa, Amaȝosa Navnet paa en Kafferstamme; Izulu, Amazulu, Amazuluer; amasoledate Soldater etc.

§ 12. Diminutivers Dannelse.

א. Diminutiver dannes ved Endelsen ana, α) der træder i Substantivets Endevocals Sted, β) men, hvis denne Endevocal er „o“ eller u, gaaer den, hvor Vellyden tillader det, over til Halvvocalen „w“ (ligesom ved Locativets Dannelse) foran Diminutivendelsen, γ) og ogsaa *deri* have Diminutiverne Lighed med Locativ, *at* Labiallydene „b, m, p,“ i mange Tilfælde undergaae den samme Forandring, som er beskreven § 10, 3., δ) hvortil kommer, at ogsaa *andre* nærmest foregaaende Consonanter ombyttes i Diminutiv med Consonanter af en anden Organclasse ε) Desuden kan et Slags reduplicativt eller forstærket Diminutiv dannes ved Endelsen jana, der træder i det enkle Diminutivs Endevocals Sted; og ζ) meget sjelden tjener Endelsen jana til at danne det enkle Diminutiv, nemlig der, hvor et Substantivs sidste *Cousonant* er „n“.

α) inʃa, *Hund,* inʃana, *liden Hund*; inkosi, inkosana *liden Kouge*; umfa, umfana *Dreng,* β) isilo, *Udyr,* isilwana *lidet Dyr*; into, intwana *liden Ting*; inƭu *Huus,* inƭwana *lidet Huus.* γ) inkabi, inkaƙana *lille Oxe*; imƭope, imƭoƙana *lille hvid Ko*; intamo, intanjana *liden Hals.* δ) iƭati, *Busk,* iƭaƙana *liden Busk*; isikati *Tid,* isikatana eller isikaƙana *lille Tid.* ε) (umfo) umfana, umfanjana, *meget liden Dreng*; isilwana, isilwanjana, *ganske lille Dyr.* ζ) imfene *Abekat,* imfenjana *liden imfene.*

ב. Ligesom af Substantiverne kunne ogsaa af Adjectiverne dannes Diminutivformer paa samme Maade og efter samme Regler, som ovenfor beskrevet, hvorved Adjectivbegrebet ofte erholder en Skattering, der i mange Tilfælde svarer til Adjectivendelserne „lig“

og „agtig“ i Norsk eller sub foran mange Adjectiver i Latin; f. Ex. lufaza *grön,* lufazana *faldende i det Grönne*; bomvu *röd*, bomvana *rödlig*, bomvanjana *lidt rödlig*; banzi *bred*, banzana *lidet bred* ɔ: *smal,* banzanjana *meget smal.*

§ 13. Substantiver brugte adjectiviskt.

I mange Tilfælde, hvor der i andre Sprog vilde være brugt et Adjectiv, bruges i Zulu Sproget, i Mangel af tilsvarende Adjectiv, et Substantiv, forbundet med sit Subject ved Præpositionen „na“ „*med*“, enten som α) Prædicat eller som blot β) Tillægsord og da i sidste Tilfælde forbundet med sit Subject ved det fornödigede *relative*, i förste Tilfælde ved det fornödigede *personlige* Pronomen. Analogier til denne Maade at udtrykke sig paa findes ogsaa mere eller mindre i andre Sprog, og „na“ „med“ brugt i det nævnte Tilfælde betegner — ligesom σὺν — „forsynet“, „udrustet“, „besat“, „belæsset“ e. s. v. “med“. F. Ex. α) umuntu *u na*manfa *Mennesket er stærkt* (egentlig „*det med Styrke)*; ingane *i ne*zilonda *Barnet er skurvet* (det er med Saar); le indoda i nolaka *den Mand* (han er med Heftighed) *er heftig.* β) umuntu o namanfa, *et Menneske, som er med Styrke* ɔ: *et stærkt Menneske*; ingane, e nezilonda *et Barn* (som er med Saar) *et skurvet Barn*; indoda e nolaka, (*en Mand, som er med Heftighed) en heftig Mand* (sammenlign: *en Mand med god Helbred, Manden med den faste Tro*, *en Dreng med Kundskaber).*

At Substantiver, brugte paa den omhandlede Maade med „na“, kunne tjene til at omskrive Begrebet „*eie*“ og „*have*“, for hvilke to Ord Zulusproget ikke har tilsvarende Verber, vil let kunne deduceres af den beskrevne Udtryksmaades Beskaffenhed.

§ 14. Adjectiverne.

Man har her först at agte paa a) de *constante Radicaler* eller

den Rodform, der uforandret bibeholdes under Böiningen; og b) den Liqvida-Lyd (m eller n), der ved ***visse*** Böiningsformer af ***adskillige*** Adjectiver er bleven classisk. Forresten sættes Adjectiverne i Afhængighedsforhold til eller forbindes med Substantiver ved ***Begyndelser, der*** ere udprægede af de respective Substantivers Begyndelser, og ***hvis*** förste Vocal har antaget den ***bredere*** og ***aabnere beslægtede Relationslyd som overledende Bindevocal*** til at betegne et Afhængigheds- eller Relations-Forhold, og herved komme Adjectivernes Begyndelser til i de fleste Tilfælde at ligne Relativernes Grundform, og kun i de Tilfælde, hvor den classiske Liqvida (m eller n) forekommer, ville Adjectivernes Begyndelser ligne sit Substantivs Begyndelse i stat. constructus. Dette gjælder dog kun om Adjectiverne som blotte ***Tillægsord;*** bruges de derimod som Prædicat, da ***sættes*** deres Rodform i Afhængighedsforhold til vedkommende ***Substantiv*** ved Hjælp af dettes personlige Pronomen, ***som for den rene Nutid anbringes uden Copulaet*** (ɔ: Verbet ***„være“***) ***i sin*** Grundform, men ***for de övrige Tider i sin*** (cfr. § 33, ב, γ) temporale Dragt i Forbindelse med den fornödne Tidsform af Copulaet, — hvorhos ogsaa her den omtalte ***classishe Liqvida*** kommer tilsyne og bevirker nogen tilsyneladende Uregelmæssighed i visse Böiningsformer f. Ex. i Begyndelserne No. 1, 3, 6, 10, 11 og 13.

Schema af Adjectiver som Tillægsord.

	radicalt „*m*“ —	classisk Liqvd	classisk Liqvd.	reen Radical.
	mlope *hvid*	— kulu *stor.*	— bi *slet.*	-bomvu *röd*
1) {umuntu / umlungu	o — mlope	*om* — kulu	o*m* — bi	o — bomvu
2) iliso ***Öie.***	eli — -	eli — -	eli — -	eli — -
3) into ***Ting.***	e — -	e*n* — -	e*m* — -	e — -
4) isika ***Kar.***	esi — -	esi — -	esi — -	esi — -

	radicalt	„m“	classiskt	Liqvd.	classiskt	Liqvd.	reen	Radical.
5) uluto *Ting.*	olu	młope	olu	kulu	olu	bi	olu	bomvu
6) umuti *Træ.*	o	-	om	-	om	-	o	-
7) ubuso *Ansigt*	obu	-	obu	-	obu	-	obu	-
8) ukuła *Föde.*	oku	-	oku	-	oku	-	oku	-
9) abantu —	aba	-	aba	-	aba	-	aba	-
10) ameło *Öine*	a	-	ama	-	ama	-	a	-
11) izinto *Ting.*	ezi	-	ezim	-	ezim	-	ezi	-
12) izika *Kar.*	ezi	-	izi	-	ezi	-	ezi	-
13) imiti *Træer.*	e	-	emi	-	emi	-	e	-

Adjectiverne brugte som Prædicater:

1) umuntu	u	młope	um	kulu	um	bi	u	bomvu
2) iliso	li	-	li	-	li	-	li	-
3) into	e	-	in	-	im	-	i	-
4) isika	se	-	si	-	si	-	si	-
5) uluto	lu	-	lu	-	lu	-	lu	-
6) umuti	u	-	um	-	um	-	u	-
7) ubuso	bu	-	bu	-	bu	-	bu	-
8) ukuła	ku	-	ku	-	ku	-	ku	-
9) abantu	ba	-	ba	-	ba	-	ba	-
10) ameło	a	-	ma	-	ma	-	a	-
11) izinto	zi	-	zin	-	zim	-	zi	-
12) izika	zi	-	zi	-	zi	-	zi	-
13) imiti	i	-	mi	-	mi	-	i	-

Det er allerede anmærket, at mange Substantiver *med Præpositionen „na“ foran* bruges adjectiviskt; ligesaa *kunne ogsaa Verbalformer* bruges adjectiviskt baade i *Præsens* og *Præteritum* og *have* i dette Tilfælde Affixet jo föiet til den rene Temporalendelse og ere forbundne med sit Substantiv eller Subject ved en Relativ-

sætning, hvad enten denne Relativsætning er a) af den meest usammensatte Art ɔ: blot bestaaende af Subject og Prædicat, eller den danner b) en sammensat Sætning, hvori Hovedbegrebet, om hvilket Relativsætningen som Prædicat udsiges, ofte er udtrykt i et Afhængighedsforhold og just ikke altid er Subjectet i denne relative Prædicatsætning f. Ex. a) inkosi e lungilejo, *en god Konge*; umuntu o hambajo *en vandrende Mand*; umfana o gulojo *en syg Dreng*; b) izinto, e ngi z'enzilejo, *de Ting, som jeg har gjort*; inkanjezi, e bonakalajo ku'bantu na semȉabeni na selwanȉe, *en Stjerne, som er synlig for Menneskene baade tillands og tilvands*; izilwana zonke lezi, ezi kazajo na semazini na seȉatini, *alle disse Dyr, som krybe baade i Vandet og i Skoven* *).

§ 15. Adjectivernes Comparation.

Comparationen skeer ikke ved særegne Böiningsformer af Adjectivet selv, men ved en Omskrivning især ved Præpositionen a) „*ku*" (= προς ɔ: „*i Forhold til*") og b) pezu „*over, fremfor*"; eller ogsaa ved Verbet c) aȋula „*overgaae*" og det Substantiv, der skal betegne tertium comparationis, enten i Locativ eller styret af Propositionen „*ga*", samt det andet Sammenligningsled i Accusativ:

F. Ex. a) indoda inkulu ku'mfana, *en Mand er större end en Smaagut*; indoda i namanȉa ku'mfana, *en Mand er stærkere end en Smaagut*; b) leli itoli li pezu kwetole loko *denne Kalv er (större) end Din Kalv*; itole leli li kulu pezu kwamanje, *denne Kalv er större end andre*, c) indoda i ja m

*) Denne Form med Endelsen *jo* synes hensigtsmæssigen at kunne henföres til § 32 som en participial Form.

aɬula umfana gobukulu, ***en Mand overgaaer en Smaagut i Störrelse***; indoda i ja maɬula mfana emanɬeni, ***en Mand overgaaer en Smaagut i Styrke.***

Det superlative Begreb i Sammenligningen kan kun udtrykkes ved at forstærke denne (ɔ: Sammenligningen) ved yderligere Tillæg eller ved at tillægge et vist Subject Noget i en större Grad end alle andre Subjecter, der blive optagne i Sammenligningen.

F. Ex. inɬovu inkulu ku zo zonke ezinje ezilwana, ***Elephanten er störst af alle Dyr***; lo umuntu umkulu kokulu impela, ***denne Mand er störst.***

§ 16. Talordene.

Maaden at tælle paa. Amazuluerne tælle med Fingrene, ***begyndende*** fra venstre Haands Lillefinger, idet ***hver*** Finger som er ***optagen*** i Tællingen, ***rækkes ud***, medens de ***övrige*** forblive ***knyttede***; sjeldnere begyndes med höire Haands Lillefinger, undtagen naar man har fuldendt Tallet 10, idet nemlig for ***hvert udtællet Tital*** man begynder Tællingen af det næste Tital fra den modsatte Kant ɔ: med ***den*** Lillefinger, med hvilken et foregaaende Tital sluttes, begyndes Tællingen af det næste Tital; og maa det bemærkes, at naar man, uden at gjennemgaae Optællingen gjennem de enkelte et vist Tal constituerende Led, med eet vil betegne et vist Tal, maa for vedkommende ufuldendte Tier fremrækkes ***saa mange Fingre (fra den*** Lillefinger at regne, ***som*** man i det Tilfælde gjör til Udgangspunkt for Tællingen), ***som*** man vil have betegnet Enere i vedkommende ufuldendte Tier, saa at alle ***knyttede*** Fingre ***lige til den næste Lillefinger*** komme udenfor Tællingen. Udrækker jeg saaledes den höire Haands Lille-, Ring- og Lang-Finger, blive alle de övrige Fingre ligefra höire Haands Pegefinger inclusive at betragte udenfor Tællingen, selv om jeg ikke holder venstre Haands Fingre

knyttede, og det betegnede Tal bliver i dette Tilfælde „3“ i vedkommende Tier, hvilken förud maa være angivet; udrækker jeg dermod Tommel- og Pege-Fingeren paa höire Haand, betegner det at Tællingen gaaer ud fra venstre Haands Lillefinger, selv om ikke venstre Haands Fingre ere fremrakte, ag det betegnede Tal bliver „7“. For hver fuldendt Tier slaaes begge Hænder med udrakte Fingre sammen.

Den beskrevne Maade at tælle paa har, som let begribeligt, stor Indflydelse paa Benævnelsen af de enkelte Eenere eller Tal; saaledes benævnes f. Ex. ofte Tallet 5 ʒed'esanîa ɔ; fuldendt Haanden; Tallet 6 tat'isitupa ɔ: tag med Tommelen: Tallet 7 kombile ɔ: peget; eller kota ɔ: slikke; 8 ukulu ɔ: den Store, eller k̂ijangalobili ɔ: lad tilbage to Fingre; 9 k̂ejangalolunje ɔ: k̂ija ngalu olunje ɔ: lad tilbage een Finger, nemlig Lillefingeren *).

*) Det saakaldte qvinare Talsystem eller det, som tæller til fem, og derefter danner Composita, er meget udbredt i Afrika, neppe kjendt i Europa, i ringe Omfang i Brug i det nordöstlige Asien og Amerika. Benævnelsen af Tallet 6 (tag med Tommeln) antyder dette System her. Med Heasyn til den Maade, hvorpaa 8 og 9 benævnes, nemlig ved Subtraction fra 10, er det mærkeligt, at den ikke alene forekommer i flere af de afrikanske Sprog, hvis Talsystemer anföres hos Pott — die quinare und vigezimale Zählmethode bei Völkern aller Welttheile, Halle 1817 8vo — men ogsaa er i Brug i enkelte oceaniske (australske) og nordasiatiske; saaledes i det Jeniseiske netop i de samme to Tal 8 og 9 (2 fra 10, 1 fra 10) som i Zulu. Pott. l. c. S. 50. Den Maade, ved Forandring af Fingrenes Stilling at betegne Tal, er i Asien meget udbredt, i det at Handel paa offentlige Steder jævnligen foregaaer paa den Maade, at Kjöber og Sælger bringe Hænderne sammen under Fligen af en Kappe, og ved Fingerbevægelser betegne, hvad der forlanges og bydes, samt afslutte Handelen, uden at de Omstaaende erfare Noget om Vilkaarene. See „De la maniere de compter au moyen des

Grundtallene forbundne med Substantiver med Begyndelsen in i sing. og izin i plur. ville komme til at see saaledes ud:

into en Ting	i-nje	1
izinto, plur.	zim-bili	2
- -	zin-tatu	3
- -	zi-ne	4
- -	zin-ɫanu	5
- -	zi-tatisitupa	6
- -	zi-kombile	7
- -	zi-ǩijangalobili	8
- -	zi-ǩijangalolunje eller zi-ɂagatisile	9
- -	zi'iǩumi	10
- -	zi iǩumi li v̌a ganje el. zi iǩumi li nanje	11
- -	zi iǩumi li v̌a gabili el. zi iǩumi li nambili	12
- -	zi iǩumi li v̌a gantatu el. zi iǩumi li nantatu etc. etc.	13
- -	zi amaǩumi amabili	20
- -	zi amaǩumi amabili a nanje . . .	21
- -	zi amaǩumi amabili a nambili . .	22
- -	zi amaǩumi amabili a nantatu . .	23
- -	zi amaǩumi amabili a nane . . .	24
- -	zi amaǩumi amabili a naɫanu . .	25
- -	zi amaǩumi amabili a natatisitupa	26
- -	zi amaǩumi amabili a nakombilo .	27

---

jointures des doigts, usitée dans l'Orient" i Journal asiat. T. III p. 65 flg.

izinto, plur.	si amak̔umi amabili a nak̔ejanga-lobili	28
— —	zi amak̔umi amabili a nak̔ijanga-lobinje	29
— —	z'amak̔umi amatatu	30
— —	— — amane	40
— —	— — amat̓anu	50
— —	— — atatisitupa	60
— —	— — akombile	70
— —	— — ak̔ijangalobili . . .	80
— —	— — ak̔ijangalolunje . .	90
— —	— — ikulu	100
— —	— amakulu amabili	200
— —	— — amatatu	300
— —	— — amane	400
— —	— — amat̓anu	500
— —	— — atatisitupa	600
— —	— — akombile.	700
— —	— — ak̔ijangalobili . . .	800
— —	— — ak̔ijangalolunje . .	900
— —	— inkulungwane	1000
— —	— izinkulungwane ezimbili , .	2000
— —	— ezinkulungwane ezintatu . .	3000 *)

*) Disse Talord stemme ikke alle overeens med dem, Arbousset — Relation d'un voyage d'exploration &c. Paris 1842, 8. S. 524—25 — meddeler; saaledes hedder sex hos Arbousset *tatato*, syv *senonia* o. s. v. Dette kommer formodentlig af, at Tallene kunne omskrives paa mere end een Maade, hvilket af Forf. ovenfor er bemærket med Hensyn til nogle Tal.

Dette er den Form, Talordene brugte som *Prædicater* have; derimod forbindes de, brugte som blotte Tillægsord, med sit Substantiv paa samme Maade som Adjectivtillægsordene f. Ex. izinto ezinje, ezimbili, ezintatu, ezine, ezinłanu, ezitatisitupa, ezikombile, ezikijangalobili, ezikijangalolunje, ezikumi; abantu abanje, ababili, abatatu, abane, abałanu, . . . abakumi; etc. Ved at betragte Talordenes Form, naar de forbindes med Substantiver, vil det sees, at i enkelte Talord forekommer, ligesom i Adjectiverne, den classiske Liqvida f. Ex. i 1, 2, 3, 5, etc. medens derimod andre Talord have Begyndelserne lagte til den constante Rod f. Ex. i 4, 6, 7, 8, 9, 10 etc.

1 Anm. Naar Talordet een (1) skal betegne den blotte Eenhed (o: en eneste) i Talværdie, bruges Prædicatformen, der paa Grund af Vellyden medförer en Omsætning i Begyndelseslydene for No. 1 og 6, saaledes nemlig, at Formene blive munje istedetfor umnje; f. Ex. umuntu munje; ike linje en eneste Steen; into inje, en eneste Ting; isika sinje eneste Kar; uluto lunje eneste Ting; umuti munje eneste Træ; ubuso bunje eneste Ansigt; ukuła kunje eneste Föde, og i denne Betydning forekommer Talordet „1" kun ved Enkeltalssubstantiver.

2 Anm. Skal der derimod betegnes Eenhedsbegrebet *ved Siden af* andre eensartede Eenheder, eller som henpegende til andre eensartede Eenheder, da bruges den adjectivske Form af inje, hvilket da faaer Betydningen af *anden*, andet eller andre og sættes foran Substantiver baade i Singul. og Plural.: f. Ex. omunje umuntu, en anden Mand; elinje ike, enje into; esinje isika; olunje uluto; omunje umuti; obunje ubuso; okunje ukuła; abanje abantu; amanje amake; ezinje ezinto; eminje imiti.

3 Anm. Hvor Substantivet, der skal have et Talord som Adjectiv hos sig, forekommer indflættet — som Subject eller Object —

i Sætningen, bruges' i visse Tilfælde en vidtlöftigere Forbindelsesmaade, idet nemlig Substantivet forbindes med sit Taladjectiv ved Hjælp af sit pers. Pronomens Grundform og Subjunctivformen „be" af uku ba *være*; f. Ex. umuntu a be munje; iƙe le be linje; into i be'nje; etc. abantu ba be babili, betatu etc.; amaƙe a be'mabili, 'matatu, 'mane, 'maɬanu, 'matatisitupa etc.; imiti i be'mibili, metatu etc. f. Ex. i denne Sætning: inkosi ja m ƙela uku tabata iƙe li be linje, Kongen böd ham at tage en Steen den være een; inkosi ja m ƙela uku tabata amaƙe a be 'mabili . . . . Stene de være to, etc.

4 Anm. For at udtrykke, at *samtlige* af de ved Talordet betegnede Eenheder ere *at tage med* eller at *sammenfatte under eet* ɔ:– begge to, alle tre, alle fire etc., *föies* der en Form af vedkommende Substantivers personlige Pronomen, hvilken ligner disses Afhængighedsform — i de fleste Tilfælde, foran *til* det fornödigede Talords Adjectivform, hvis Begyndelsesvocal da bortfalder. f. Ex. abantu bobabili, bobatatu, bobane etc., begge to, alle tre, fire etc. Mænd; amaƙe omabili, omatatu, omaɬanu, begge, alle tre, fem etc. Stene; imiti jomabili, jomitatu etc. begge, alle tre etc. Træerne. Undtag den ved Brugen antagne afvigende Form for Substantiver med Begyndelsen No. 11 og 12, f. Ex. izinto zombili, zontatu, zone, zonɬanu etc., begge, alle tre, fire, fem Ting.

§ 17. Ordenstallene

dannes indtil 10 ved Begyndelsen isi lagt lil Grundtallenes rene Rod, — hvorved Talordene som Ordenstal gaae over i Substantivernes Klasse og derfor sættes i Genitiv, naar de forbindes med Substantiver — paa samme Maade som to Substantiver forbindes med hinanden i stat. const. f. Ex uku ʒala (af uku ʒala begynde) 1ste,

isibili, 2den; isitatu 3die; isine 4de, isihlanu 5te; isitatisitupa 6te; isikombile 7de; isikijangalobili 8de; isikijangalolunje 9de; f. Ex. umuntu wokuqala den förste Mand; umuntu wesibili. wesitatu etc. tredie, fjerde Mand etc; Fra 10 inclusive og *opefter* bruges som Ordenstal de blotte Grundtal, der i dette Tilfælde forbindes med et Substantiv *ved* dettes Relativpronomen og ved at sættes i *Genitiv efter* hint Relativpronomen f. Ex. umuntu o wamakumi amatatu etc., den tredivte Mand.

§ 18. Taladverbierne

dannes — i Analogie med andre derivate Adverbier — ved Forstavelsen „ka" lagt til Talordenes Rod. F. Ex. kanje eengang; kabili to Gange; katatu, kane, kahlanu, katatisitupa etc. kakumi, kakulu, kakulungwane etc. etc.

§ 19. Pronominerne.

Af de personlige Pronominer gives der Pronominer for 1ste, 2den og 3die Person, hvilken sidste Klasse (ↄ: 3de Person) omfatter en Flerhed af Pronominer i Analogie med Substantivernes Begyndelser, af hvilke de ere udprægede.

Ved de pers. Pronm. vil man, egentligen talt, kun finde to (2) for Böiningen væsentlige Former, hvoraf den ene kan kaldes *Grundformen* og den anden *Afhængighedsformen*; hvorhos det i Zulu-Sproget, som i andre Sprog, vel er at mærke, at Afhængighedsformen ikke i alle Tilfælde er dannet paa lige Maade udaf Grundformen, men at ogsaa i dette Sprog — i de hyppigst brugte Personer — særegne udaf Brug komne Former synes at ligge til Grund for visse Böiningsformer af enkelte personlige Pronominer, f. Ex. Afhængighedsformerne af 1ste og 2den Pers. sing. og plur., 3die Person No. 1 singul. f. Ex. 1 Pers. gi — 'mi, si (ti) —

etu; 2 Pers. u, — 'ko, we, ku; ni — enu; 3 Pers. u (a, e) — 'ke, je, 'm.

Desuden forekommer en ***Forstærkningsform***, som er dannet ***af den*** Pronominernes Afhængighedsform, ***der*** bruges efter Præpositionerne, ***og*** na epenteticum*), hvilken Forstærkningsform anvendes med et vist Eftertryk saa vel som Subject som Object og Complement i Sætningen; dog brugt som Subject maa denne Forstærkningsform — lig Substantiverne — altid have Grundformen gjentaget foran sit Prædicatsverbum.

1ste Person Singularis.			1ste Person Pluralis.		
Mina	jeg el. mig	Forstærkningsform.	Tina	vi eller os	Forstærkningsform.
gi	jeg el. mig	Grundform.	si	vi el. os.	Grundform.
a mi	min, mit, mine	Alhængighedsform.	etu	vor, vort, vore	Afhængighedsform.
ku mi	til mig		ku ti	til os	
ga mi	ved mig		ga ti	ved os	
na mi	med mig		na ti	med os	

2den Person Singularis.			2den Person Pluralis.		
Wena	Du el. Dig	Forstærkningsform.	Nina	I eller Eder	Forstærkningsform.
u	Du el. Dig	Grundform.	ni	I el. Eder	Grundform.
a ko	Din, Dit, Dine,	Afkængighedsform.	enu	Eders	Afhængighedsform.
ku we	til Dig		ku ni	til Eder	
ga we	ved Dig		ga ni	ved Eder	
na we	med Dig		na ni	med Eder	

*) Forfatteren mener nok *paragogicum*; thi af Fortegnelserne sees, at „*na*" udgjör Endestavelsen af Forstærkningsformen.

3die Persons Pronominer.

vedkommende Substantivers Begyndelser.	Forstærkningsformen.	Grundformen.	Afhængighedsformen.				
1) um og u	jena	u (a, e)	a — ke	ku — je	ga je	na je	m
2) ili eller e	lona	li	a — lo	- — lo	- lo	- lo	
3) in	jona	i	a — jo	- — jo	- jo	- jo	(ji)
4) isi	sona	si	a — so	- — so	- so	- so	
5) ulu eller u	lona	lu	a — lo	- — lo	- lo	- lo	
6) um	wona	u	a — wo	- — wo	- wo	- wo	
7) ubu	bona	bu	a — bo	- — bo	- bo	- bo	
8) uku	kona	ku	a — ko	- — ko	- ko	- ko	
9) aba	bona	ba	a — bo	- — bo	- bo	- bo	
10) ama	wona	a	a — wo	- — wo	- wo	- wo	(wa)
11) izin	zona	zi	a — zo	- — zo	- zo	- zo	
12) izi	—	-	- — -	- — -	- -	- -	
13) imi	jona	i	a — jo	- — -	- jo	- jo	(ji)
	han, hun, den, det, de, eller ham, hende, den, det, dem.	han, hun, den, det, de, eller ham, hende, den, det, dem	hans, hendes, dens, dets, deres	til {ham, hende, den, det, dem.	ved {ham hende, den,det dem	med {ham, hende, den,det dem.	visse Accusativformer, forsaavidt de ere forskjellige fra Grundformen.

Foregaaende Schema vil klargjöre, at der i Regelen kun forekommer en Grundform og en deraf afledet Afhængighedsform eller forma obliqva, samt en af den sidste dannet Forstærkningsform,

altsaa idethele kun *3 regelmæssigen* forekommende Former; thi de stedfindende Afvigelser kunne forklares af andre Grunde; saaledes henpege gi og mi paa tvende forskjellige Radices; ligeledes si og ti; etu er enten af en forældet Rod eller er en uregelmæssig *Genitivformation* af Grundformen ti, hvilken Genitivform burde have været „*to*" med den regelmæssige Bindevocal „a" foran, men istedet herfor er den bleven „tu" med Bindelyden „e" foran; lignende gjælder ogsaa om „enu"; Genitivformen — ko, ligesom ogsaa Objectformen ku for 2den Pers. sing. tyder enten hen paa en fra Grundformen forskjellig Rod, eller „k" er ved Brugen og Sprogets Idiom antaget i disse Former som en fastere, mellemkommende Lyd (ɔ: som idiomatiske mellemkommende Consonantlyd, cfr. f. Ex. den negative Temporalform af a, (Begyndelsen No. 10) ɔ: ka); Afhængighedsformen „we" af 2den Pers. sing. er enten uregelmæssigen dannet af „u"; og altsaa er istedetfor wo, eller den tilhörer en anden Rod; i 2den Pers. plur. har, med Undtagelse af „enu", Grundformen endog uforandret vedligeholdt sig i forma obliqva.

3die Pers. je for Begyndelsen No. 1's Afhængighedsform hörer til en anden Rod end „u", maaske til *den* Variation af Grundformen, der i Talen ofte forekommer ved Siden af u og a og som lyder „e", hvilken med sin tilsvarende Halvvocallyd „j" foran vil lyde „je" (eller dette „e" er gaaet over til den fastere Halvvocal „j" og Afhængighedsformen er dannet med „e" istedetfor det ellers ved de övrige Begyndelsers Afhængighedsformer forekommende „o"); og Genitivet (a) — ke vilde da være en Variation af „je", nemlig med den haardere Palatin „k" istedetfor den svagere „j".

Den for Objectforholdet eller Ascusativ brugelige Form for Begyndelsen „um" 1) *hvilken* indflettet i Sætningen saa ofte höres som en blot „m"Lyd, er dog i Grunden ligesom Grundformen „u" præget udaf selve Begyndelsen „um", kun med den Forskjel, at som Pronominal-Grundform for Subjectforholdet er Begyn-

delsen „um" s Vocallyd (ɔ: „u") med dens Variationer „a" og „e" bleven gjængs i Talen som den charakteristiske og i og for sig selv allerede tilstrækkelige til at vicariere sit Substantiv, medens derimod Begyndelsen „um"s Medlyd (ɔ: m) er som den *fastere Deel* af hiin Begyndelse bleven vedligeholdt inde i Sætningen for Objectforholdet, idet nemlig i Verbalformen, hvori Accusativet paa det Nöieste er indflættet, der egentlig altid vilde komme en Vocal umiddelbart foran Accusativet og altsaa, hvis i Accusativet *hele* Grundformen var bibeholdt, et Sammenstöd af to Vocaler, hvilke ifölge Sprogets Idiom for dette intime Forhold 1) enten kunne sammensmelte til een Lyd 2) eller een af dem bortkastes 3) eller en overledende Halvvocal optages, — og med Objectformen „m" har nu det 2det Tilfælde (ɔ: elisio) fundet Sted, idet nemlig „u" som den i dette Vocalsammenstöd mindre charakteristiske er bortfaldet (cfr. § 2 Anm.). Dog forekommer Objectformen for „um" med „u"Lyden, hvilken dog i deslige Tilfælde maaske snarere er at betragte som Schwaet „u"; f. Ex. som Object for et med en Consonant begyndende fleerstavelses Verbums Imperativ, bruges en Objectsform, der lyder „um" f. Ex. um hambiseni lader ham gaae; derimod foran et enstavelses Verbum eller en eenstavelses Form af et Verbum höres „u"-Lyden efter Consonanten „m", altsaa lig „mu" f. Ex. ge ja ku mu ı̉a, jeg skal æde ham; mu ı̉e æd ham! mu pe giv ham.

Ved Begyndelsen „ama" s Afhængighedsform kan bemærkes, at — i Analogie med den regelmæssige Dannelse af andre beslægtede Afhængighedsformer (f. Ex. af „i" er dannet jo; af u dannet wo) — a umiddelbart foran Afhængighedsformens „o" er ifölge Sprogets Idiom gaaet over til Halvvocallyden „w", og Afhængighedsformen altsaa bleven wo (mindre sandsynligt er det at antage, at Pronominets Vocallyd i Afhængighedsformen er forandret til „o", og at, hvor den faste Consonantlyd mangler i Grundformen,

der er der antaget den mellem Grundformens og Afhængighedsformens Vocallyd nærmest liggende Halvvocal som overledende Lyd, — i Analogie med Grundformens Lydbestanddeles Forhold til Afhængighedsformen i fölgende Pron. af „li" er dannet Afhængighedsformen lo; af si-so; af lu-lo: af bu-bo; af ku-ko; af ba-bo; af zi-zo); medens derimod der for Objectforholdet er antaget som overledende Vellyd Halvvocalen „w" (cfr. § 2, Anm. 2) foran Grundformens „a", eftersom Objectformen altid forekommer paa det Nöieste indflættet i og sammenslynget med Sætningens nærmest staaende Dele. I Analogie hermed skulde da ogsaa Accusativformen ji for Grundformerne No. 3 og 13 være et postulatum af Sprogets Vellydsidiom, idet nemlig Halvvocalen „j" som overledende fastere Lyd skulde være antaget foran Grundformens blotte Vocallyd „i" — for Objectforholdet, da Pronominet i dette Forhold saa nöie er sammenvævet med de nærmest staaende Dele i Sætningen, men α) selv i Objectforholdet höres dog hyppigst den blotte Grundform „i", og da denne Lyd som en Extremitet i sin Lydrække (cfr. Schemaet nederst Side 3) er — i de allerfleste Tilfælde saa fjerntstaaende og skarpt afsondret, at en Sammentrækning eller en Öret stödende Confusion med en foregaaende Vocal yderst sjeldent vil kunne finde Sted, kan den ogsaa udtales og taales uforandret efter en anden Vocal, undtagen hvor denne ogsaa er „i", β) da der i dette Tilfælde höres en overledende „j"-Lyd (cfr. § 2, Anm. 2); hvorimod selve Grundformens „i" saavelsom „u" No. 6, brugt baade som Subject og som Object umiddelbart foran et med *en Vocal begyndende* Verbum, selv höres lig sin tilsvareede γ) Halvvocal ɔ: i lig „j" og u lig „w".

F. Ex. α) a i ka fiki (ikke a *j*i ka fiki), det er endnu ikke kommet; ba i tanda (ba *j*i tanda) inkomo lejo, de önske denne Ko der;

β) a ngi *j*i bonanga le inkomo, jeg saae ikke den Ko.

γ) gi ja ku *j* enza le inḯu, jeg skal bygge det Huus.

Med Hensyn til Afhængighedsformens Dannelse af Grundformen vil det af Pronominerne for 3de Person sees, *at* „o“-Lyden charakteriserer hiin, og *at* denne „o“-Lyd — i Grundformer bestaaende af en Vocal og Consonant, fölger — trædende i Vocalens Sted — paa den uforandrede Consonantlyd; f. Ex. af „li“ er dannet Afhængighedsformen lo; af si - so; af lu - lo; af bu - bo etc.; samt *at* — i Grundformer bestaaende blot af en Vocal — fölger denne „o“-Lyd *efter* Grundformens Vocal, som da i dette Tilfælde er gaaet over til sin beslægtede Halvvocal; f. Ex. af i er dannet Afhængighedsformen „jo“; af u - wo; af a - wo.

Naar de personlige Pronominer skulle bruges i Genitiv- eller stat. const.- Forholdet, da vil det af ovenfor givne Schemaer sees, at i Regelen bruges for dette Forhold Afhængighedsformen, der sættes i Forbindelse med sit styrende Substantiv paa samme Maade som ved stat. const. det styrede med det styrende Substantiv, kun at ved Genitivet af det personlige Pronomen Vocalen „a“ fremtræder *synlig* som Bindelyd mellem Afhængighedsformen og det styrende Substantivs for stat. const. brugte pers. Pronomens Grundform f. Ex. ukuľa kw*a*mi, min Föde; ukuľa kwalo, kwaso, kwabo etc. (Undtagelse etu og enu efr. Side 40).

Slutningsanmærkning. Hvad den 3die Persons Pronominers Genesis angaaer, da vil det sees, at de ere udprægede af sine tilsvarende Substantivers Begyndelser saaledes nemlig, at den for Grammatiken *væsentligste* Deel af disse Begyndelser har vedligeholdt sig som Grundform for de personlige Pronominer. (Med Hensyn til Ordet „*væsentligste* Deel“ sammenligne man de tilsvarende Begyndelser i Seƙuana-Sproget, hvor *Begyndelsesvocalen ikke* forekommer ved flere Begyndelser, efr. i Seƙuana Begyndelserne mo, mu, ma; ba, mi; li, si, bo, bu; lu, lo;

derimod forekomme ogsaa i Sekuana Begyndelser *med en Vocal* f. Ex. un, en, in).

Ligesom ved Substantiverne er i Regelen ogsaa Pronominernes Grundform brugt baade for Subject- og Object-Forholdet, idet nemlig ogsaa Pronominernes Subject- og Object-Forhold mere bestemmes af deres Stilling i Sætningen end af deres Form. Ligeledes bruges ogsaa i visse Tilfælde Forstærkningsformen baade for Subject- og Objectforholdet, men maa for Subjectforholdet altid have *Grundformen i sin verbale Dragt* (cfr. § 33 γ) efter sig, sat som Subject for Prædicatsverbet, og a) denne Forstærkningsform bliver fölgeligen at betragte som en med et vist Eftertryk sat casus absolutus; b) ligesaa forekommer den (Forstærkningsformen) stundom gjentaget efter vedkommende personlige Pronomens Accusativ, ligeledes sat i en Slags status absolutus f. Ex. a) *Jena* u ja kwenza loku, Han han skal gjöre dette; b) ba m sabe j*ena*, de ham frygte *ham*.

§ 20. Reflexivt Pronominaludtryk.

Det relative Pronomen oku (hvilket tilhörer Begyndelsen „uku“, hvis tilsvarende Pronomina bruges som indefinite eller til at betegne noget Almindeligt eller Ubestemt = τὶ), = ὅτι, i Stat. const. forbundet med de personlige Pronominers Genitivform og med Præpositionen ga foran bruges til at betegne et reflexivt Pronominalbegreb.

F. Ex. gokwami sammensat af Præpositionen „ga“ Relativet „*oku*“ = ὅτι, og „a-mi“ Genitivformen af 1ste Pers. Singul., = διὰ ὅτι ἐμόν = ved hvad mit eget o: „jeg, *mig selv*“, gokwako Du selv, gokwetu vi selv: gokwenu I selv; gokwake han selv: gokwalo den selv: gokwabo de selv: etc.

F. Ex. g'enzile loku gokwami o: jeg har gjort det (af

mig selv) selv: umfana u ja hamba gokwake ɔ: Barnet gaaer selv (af sig selv).

§ 21. De possessive Pronominer

ere de samme som de pers. Pronominers for Genitivforholdet brugte Afhængighedsform, hvilken som possessiv Pronomen undertiden — for större Eftertryks Skyld — tager vedkommende styrende Pronomens relativ- Vocallyd foran sig f. Ex. ezabo, ezami izinkomo = izinkomo zabo, zami ɔ: „deres, mine Köer" kun med et vist större Eftertryk omtrent = de Köer, hvilke (ere) mine; hyppigen bruges denne Form af det pers. Pronomen — uden hosstaaende Substantiv — som *selvstændigt* eller *fraskilt*, og hvor det bruges som *vedföiet* sit Nomen, er dette sidste almindeligst ved en Attraction optaget, fölgende efter hiint relativ-possessive Pronomen.

§ 22. De demonstrative Pronominer

ere ogsaa formede udaf vedkommende Substantivers Begyndelser, — og synes Lyden „l" at have demonstrativ Kraft, idet den *altid* forekommer i de demonstrative Pronominer, hvis tilsvarende *personlige* kun bestaae af en Vocal ɔ: i No. 1, 3, 6, 10 og 13, — og *hyppigen* ogsaa foran de övrige demonstrative Pronominer; og i alle Fald charakteriserer sig de demonstrative Pronominer *derved*, at Begyndelsesvocalen af de respective Begyndelser antager i de demonstrative Pronominer den större Bredde og Aabenhed, der tillige charakteriserer Relativerne, med hvis Grundform for Subjectforholdet Demonstrativerne altsaa komme til at have fuld Lighed *hvor* de *ikke* ere forsynede med det demonstrative „l".

Der findes 3 Former af Demonstrativerne: 1) den nærmest 2) den fjernere og 3) den fjernest henpegende. Betegnelsen af denne forskjellige Henpegekraft forekommer i Enden af

Demonstrativerne og tilkjendegives med Lyden „o“ for 2), hvilken „o“-Lyd i Demonstrativer, hvis tilsvarende Personlige bestaae blot af en Vocal, föies til den demonstrative Grundform ved den (fornödigede) mellemkommende Halvvocal, der nærmest svarer til Grundformens Endevocal; men i de övrige Demonstrativer, hvis tilsvarende personlige ogsaa have en fast Lyd ɔ: en charakteristisk Consonantlyd, træder hiin „o“-Lyd i Grundformens Endevocals Sted. Den *fjerneste Henpegen* betegnes ved den ***med Tonen forsynede*** Endelse „ja“, der i Regelen föies umiddelbart til Grundformen.

Begyndelserne.	Grundformen el. den nærmest	den fjernere	den fjernest henpegende.
1) um	lo	lowa eller lowo	lojâ el. lowajâ
2) ili eller i	leli eller eli	lelo el. elo	lelijâ el. elijâ
3) in	le	lejo	lejâ
4) izi	lesi eller esi	leso el. eso	lesijâ el. esijâ
5) ulu	lolu eller olu	lolu el. olo	lolujâ el. olujâ
6) um	lo	lowa	lojâ el. lowajâ
7) ubu	lolu eller obu,	lobo el. obo	lobujâ el. obujâ
8) uku	loku el. oku	loko el. oko	lekujâ el. okujâ
9) aba	laba el. aba	labo el. abo	labajâ el. abajâ
10) ama	la	lawa el. lawo	lawajâ
11) izin ɔ: 12) izi	lezi el. ezi	lezo el. ezo	lezijâ el. ezijâ
13) imi	le	lejo	lejâ

1 Anm. Hvor disse Pronominer bruges foran sine Substantiver, bortfalder ved den almindelige hurtige Udtale Substantivets Begyndelsesvocal, hvilken dog ved en mere nöiagtig og distinct Udtale *höres* efter det foregaaende demonst. Pronomen, f. Ex. lo'muntu hurtig udtalt; men lo umuntu mere distinct udtalt: laba'bantu dog ogsaa laba abantu: le'nto, dog ogsaa le into.

2 Anm. Naar et Substantiv, der har sit med det demonstrative „l" begyndende Demonstrativ foran sig, skal sættes i Genitiv, tager det — i Analogie med de personlige Pronominer i Genitivforholdet (cfr. Side 42) — det styrende Ords for stat. const. brugte pers. Pronomens med Bindevocalen „a" forsynede Form. F. Ex. umfazi w*a* le indoda denne Mands Kone; inja j*a* lo umuntu denne Mands Hund; abantu ba lejâ inkosi, hiin Konges Mænd; ilizwe la lejo inkosi, hiin Konges Land (cfr. Side 17, § 10, 2).

§ 23. De interrogative Pronominer

udpræges ligeledes af Substantivernes Begyndelser og erholde sin Spörgekraft fra visse radicale Spörgeord, der forekomme enten enkelte eller sammensatte med visse andre Ord (cfr. 1, 2, 3, 4), og med disse Spörgeord ere Pronominer paa det Nöieste forbundne; og synes Lyden „i" at besidde den oprindelige Spörgekraft, og forbunden med sin faste Radicallyd „n" at gjælde det *Qvalitative* c: Beskaffenhedsbegrebet, derimod forbunden med sin anden faste Radicallyd „p" at gjælde det *Rumlige* eller Udstrækningsbegrebet.

1) Det interrogative Pronomen „ūbani, hvo" der udelukkende gjælder en Person eller personificeret Gjenstand, synes dannet af den personlige Begyndelse „u" plur. „o" (cfr. Side 24, § 11 γ) og Substantivverbet „ba" „være" tilligemed Spörgeordet „ni"; og ved *dette* interrogative Pronomen ligesom ved alle de andre bruges hyppigen den selvstændige og altid stærkt betonede Spörgepartikel „na" der anbringes med Eftertryk i Enden af Spörgs-

maalet og i og for sig selv kan meddele saavel *enkelte Ord* som *hele Sætninger* Spörgekraft.

Det personlige Interrogativ ubani former sig i Genitiv ligt et nomen proprium personæ (cfr. Side 18, § 10, 2, 1 Anm.) altsaa med Genitivordet „ka" foran sig. F. Ex. izinkomo zi ka bani? hvis Qvæg? iliswe li ka bani? hvis Land?

2) Spörgeordet „ni" = hvad, hvilken, hvilket, hvilke, bruges sjeldent i denne nögne Radicalform (undtagen *som* et almindeligt ubestemt Interrogativ for Objectforholdet = τι, hvad) men er oftest forsynet med et Fortillæg ɔ: enten en Pronomenform, eller et Adverbium eller en Præposition.

Forsynet med det pers. Pronomens Grundform for Begyndelsen „in" er Spörgeordet „ni" brugt som et almindeligt, ubestemt Interrogativ = τὶ, idet Ordet into = res, til hvilket dette Interrogativs Begyndelse refererer sig, ved Brugen som oftest er blevet udeladt, skjöndt det dog stundom forekommer forenet med sit interrogative Pronomen: f. Ex. ini loku na? hvad er det? ogsaa into ini (eller sammentrukket into'ni) loku na? hvad Ting dette?

Hvor „ini" bruges selvstændigt (ɔ: uden into) og sættes som Prædicat i Forbindelse med et Substantiv, der skeer dets (ɔ: „ini"s) Underordnen eller Afhængighedsforbindelse ved de behörige pers. Pronominer satte foran det, og hyppigst antager „ini" i dette Tilfælde foran sig den overledende Halvvoeal „j" (cfr. Side 3, § 2, 1), saa det höres = „jini" og fölgelig construeres i Lighed med Substantiver (cfr. Syntax) f. Ex. leli ilike li jini? denne Steen den er hvad? lo umuntu u jini? denne Mand han er hvad?

Hvor derimod „ni" som *Beskaffenheds* Interrogativ skal bruges som egentligt adjectiviskt Pronomen nöie forbundet med sit Substantiv, der skaber det sig ligt Adjectiverne brugte som Prædikater f. Ex. umantu muni (cfr. Side 34, § 16, 1 Anm.) hvilken Mand?

ilizwi lini? hvilket Ord? into ini? hvilken Ting? izikas ini? hvilket Kar? abantu bani? hvilke Folk? etc.

3) Forbunden med visse Adverbier erholder „ni“ en end bestemtere og stærkere *qvalitativ* Spörgekraft. Disse Adverbier ere nja, jenga, hvilke forbundne med „ni“ danne de qvalitative Spörgsmaalsadverbier njani? hvorledes og jengani? hvorledes, der forbindes med sine Substantiver paa samme Maade som Prædicatsadjectiverne f. Ex. loumuntu u njani? denne Mand han er hvordan? u jengani? han hvordan? laba abantu ba njani, ba jengani?

Anm. Ogsaa det blotte Adverbium njalo *„saaledes“*, med Spörgepartikelen „na“ efter sig, danner i Forbindelse med de pers. Pronominers Grundform et Interrogativ f. Ex. u njalo na? han er saadan? etc.

4) Spörgeordet „pi“ bruges som locativt Spörgeadverbium og forbundet med et Substantiv har det foran sig det behörige pers. Pronomens Grundform; f. Ex. umfana u pi na? Drengen, hvor er han? ba pi na abantu? hvor ere de Mændene? etc.; stundom har det og Betydningen af „hvilken, hvilket, hvilke“.

Forsynet med Præpositionen „ga“ foran antyder „pi“ en numeral Udstrækning og bliver et numeralt Spörgeadverbium ɔ: ngapi, hvoromtrent? f. Ex. abantu ba ngapi? Folkene de hvormange? amadoda a ngapi? Mændene de hvormange?

Medens derimod det simpelt (ikke numeralt) qvantitative Spörgeadverbium er dannet *af ngaka „saa stor eller saa meget“*, og Deminutivendelsen „ana“ samt Spörgeordet „ni“, og hedder ngakanani f. Ex. ukuïa ku ngakanani? Föden hvormegen er den? a ngakanani lo umfana? hvor stor er han Drengen? etc.

§ 24. Interrogative Adverbier.

a) Det substantive Interrogativ ini (jini) (cfr. Side 47, § 23,

2) bruges ogsaa, ligesom τὶ, som et Aarsagsspörgeadverb = „hvorfor"?

b) Som selvstændigt locativt Spörgeadverb bruges det blotte „pi", hvis locative Begreb er anceps (cfr. Substantivernes Locativ), og de speciellere locative Betydninger maae bestemmes af Verbernes Begreb eller Sætningens Natur. F. Ex. u pi na? hvor er Du? u hamba pi? hvor vandrer Du? u ja pi na? hvorhen gaaer Du? u v̂ela pi? hvorfra kommer Du? stundom har det Præpositionen ga foran; f. Ex. u ja ngapi? hvorhen gaaer Du?

c) Som temporalt Spörgeadverb bruges den reduplicative Form af det qvalitative Spörgeord „ni" ɔ: nini naar (cfr. ποτέ, πως og ποῖος).

§ 25. De relative Pronominer.

I Zulu-Sproget forekomme Relativsætninger, hvis relative Beskaffenhed deels 1) er betegnet ved et *virkeligt Relativord*, men deels 2) ogsaa kun fremgaaer af Talens Sammenhæng uden at være markeret ved noget Relativord, og den sidste Slags Relativsætninger ere hyppigst brugelige for de obliqve Former af Relativet. (Exempler paa den under 2) angivne Relationsmaade forekomme ogsaa i det Norske f. Ex. „Den Mand, jeg mödte igaar"; den Mand, jeg just taler om).

1) Den *fulde* Grundform (forekommende alene i Subjectforholdet) af et virkeligt Relativpronomen er præget ud af vedkommende Substantivers Begyndelser, hvis förste Vocallyd har, hvor det er muligt, antaget den större Bredde og Aabenhed, hvorved den oprindeligere og skarpere Vocallyd ligesom har opgivet sin afsluttede Begrændsning eller traadt ud af sin skarpe Afsluttethed og aabnet sig for den nærmere Forbindelse med sit Nomen (cfr. Side 18, § 10, 2 β) og herved nærme sig Relativerne ganske

Demonstrativerne, kun at det demonstrative „l“ ikke forekommer, da dette „l“ mero som *hen*visende — og ikke *tilbage*visende — vilde ligesom hemmende stille sig mellem og vende den pronominale Visekraft i *en Retning*, der netop vilde være i Strid med det eiendommelige Criterium for Relativets fra Demonstrativets forskjellige (skjöndt forresten beslægtede) *Visekraft* (ɔ: **Tilbagevisen**, forskjellig fra Henvisen eller Henpaavisen).

Begyndelserne	Relativ.
No. 1 um og u	o
- 2 ili eller i	eli
- 3 in	e
- 4 isi	esi
- 5 ulu eller u	olu
- 6 um	o
- 7 ubu eller u	obu
- 8 uku	oku
- 9 aba el. o	aba
- 10 ama	a
- 11 izin }	ezi
- 12 izi }	
- 13 imi	e

Relativerne for 1ste og 2den Person sing. ere „o“; for 1ste Pers. plur. aba eller esi; for 2den Pers. plur. aba eller eni, f. Ex. 1) ge mi, *o* funa uku hamba, det er mig, der önsker at gaae 2) u we, *o* funa uku hamba, det er Dig, der önsker at gaae.

1) gi ti, *aba* el. *esi* funa uku ja, det er os, der önske at fare. 2) gini, aba el. eni funa uku ja, det er Eder, der önske at fare.

2) Forresten kan Relativernes omtalte bredere og aabne Vocallyd forekomme *særskilt* og har da lig אשר egentligen kun tilbagevisende Kraft i Form af en blot Relativlyd, der i Regelen = אשר först ved det behörige paafölgende pers. Pronomen maa gives sit fulde relative Pronominalindhold, hvorfor ogsaa hyppigen den særskilt staaende Relativlyd har antaget en almindelig Form for Relationen til de forskjellige Begyndelser og lyder som den aabne „e“Lyd. Denne den aabne relative Vocallyds blotte Relationskraft kommer især tilsyne i de obliqve Casus og ved flere Tidsformer udenfor Præsens, i hvilke, hvor Relationen *virkeligen* er antydet,

den nögne Relativlyd staaer i Sætningens Spidse og i Regelen först ved den paafölgende fornödigede Pronomenform faaer sit fulde Indhold.

3) Dog er for *Genitivforholdet* i Regelen Relationen end ikke antydet ved hiin Relativlyd men fremgaaer alene af Talens Tenor, idet vedkommende personlige Pronomens fornödigede Genitivform anbringes i den *Sætning*, der i Talens Sammenhæng er af relativ Beskaffenhed; f. Ex. umuntu, ilizwe lake li namanła, den Mand, hvis Ord er mægtigt (egentlig den Mand, Ordet hans det er mægtigt).

Der gives vel ogsaa en fuldstændigere Genitivform af Relativet, hvilken dog er langt sjeldnere brugt og har fuld Lighed med Adjectivets (som blot Tillægsord) Forbindelsesmaade med dets Substantiv, idet Relativets fulde Grundform (cfr. Side 50) forfra föies til det Ord, som gjennem Relativet skal sættes i stat. const. til det Ord, hvortil Relativet viser tilbage, hvorved det med Relativet foran forsynede Ord (ɔ: det styrende) udsiges om eller knyttes til det (Relativet) som noget det Tilhörende eller Vedkommende — i Analogie med Adjectiverne, hvis Rodforms Begreb ved den fra Substantivet tagne *Adjectivbegyndelse* tilegnes vedkommende Substantiv.

Schema.

Begyndelserne.		Relativ.	
1) um	umuntu	o	nłizijo imbi, Manden, hvis Hjerte er ondt.
2) ili	ilizwe	eli	mkaulo u kude, Landet, hvis Grændse er fjern.
3) in	inkosi	e	bautu baningi, Kongen, hvis Folk ere mange.
4) isi	isizwe	esi	bantu bamłope, Nationen, hvis Folk ere hvide.

4*

Begyndels.		Relativ.	
5) ulu	ukosi	olu	zinjawo zimłope, Örnen, hvis Födder ere hvide.
6) um	umuti	o	njałała alułaza, Træet, hvis Grene ere grönne.
7) ubu	ubuso	obu	mbala u je sabeka, Ansigtet, hvis Farve er frygtelig.
8) uku	ukuła	oku	punga libi, Föden, hvis Lugt er ond.
9) aba	abantu	aba	zindaba zimbi, Folkene, hvis Skikke ere onde.
10) ama	amadoda	a	mizi mikułu, Mændene, hvis Gaarde ere store.
11) izin	izinto	ezi	bukulu bu nʃalo, Tingene, hvis Störrelse er saadan.
12) izi	izik̓a	ezi	bukulu bu nʃalo, Karrene, hvis Störrelse er saadan.
13) imi	imiti	ezi	nłamv̓u zimnandi, Træerne, hvis hvis Frugt er behagelig.

Af dette Paradigma vil sees, at vedkommende Genitivrelativer ere saa nöie og saa selvstændigen (med saadan Kraft) föiede til sit styrende Substantiv, at de ganske ere traadte i Stedet for sammes *Begyndelsesvocal.*

4) *Relativernes Objectform* fremgaaer: a) i visse Tilfælde af Sætningens Tenor og det fornödigede pers. Pronomens Accusativ sat umiddelbart foran Verbalroden i den Sætning, der ifölge Talens Gang skal have relativ Kraft, f. Ex. ikak̓i, u li tandajo, Hesten, som Du holder af (egentlig: Hesten, Du holder af den); amadoda gi wa bonile, Mændene, som jeg har seet: b) eller Relativets Objectform angives ved den behörige Relativlyd i Sætningens Spidse og *α*) enten det fornödigede pers. Pronomens Accusativ sat umid-

delbart foran Verbalroden i Relativsætningen eller β) Forstærkningsformen af det fornödigede pers. Pronomen sat efter Verbet som en casus absolutus (cfr. Side 43), γ) undertiden selv i det α) nævnte Tilfælde — for et stærkt Eftertryks Skyld.

F. Ex. b): α) ihaƙi, e ngi li tandajo, Hesten, som jeg den holder af; amadoda e ngi wa bonile, Mændene, som jeg dem har seet.

β) ihaƙi, e ngi tanda lona, Hesten, som jeg holder af den; amadoda, e ngi bonile wona, Mændene, som jeg har seet dem.

γ) umuntu, o ba ni saba jena, Manden, som de ham frygter ham.

5) De obliqve af Præpositioner styrede Former af Relativerne ere lignende Regler underkastede som foregaaende Accusativformer, kun at den i Relativsætningen fornödigede pers. Pronominalform med sin Præposition foran forekommer paa sin behörige Plads *efter* Verbet i Sætningen.

F. Ex. umuntu, gi ja hamba *na*je *pambi* kwake, Manden, (som) jeg gaaer med ham, foran ham; eller umuntu, e ngi hamba na je (eller stundom „jena“) pambi kwake, Manden, som jeg gaaer med ham, foran ham.

umuntu, gi ja kuluma ku je, nga je, (el. stundom „jena“) Manden, (som) jeg taler til ham, om ham; eller umuntu, o ngi kuluma ku je, nga je (eller „jena“) Manden, som jeg taler til ham, om ham.

§ 26. Indefinit Pronomen.

Til at betegne et Slags indefinit Pronominalbegreb bruges Perfectformen af Verbet uku “ti“ = אמר ɔ: 1) at sige: 2) at tænke (cfr. אמר בלבו) 3) betyde (cfr. „*det vil sige*“) 4) betyde i real el. concret Forstand = „være“, altsaa brugt i det omtalte Tilfælde om en *given* eller tænkt Væren (cfr. *δεῖνα*, og det Norske „en vis“),

og umuntw, o tile = en vis (ὁ δεῖνα) Mand (egentlig „en" Mand, som er given). Denne Verbalform bruges i den angivne Forstand *pronominalsk* forbunden med sit Subject ved det fornödigede relative Pronomen, f. Ex. 1) o tile, 2) eli tile, 3) e tile, 4) esi tile, 5) olu tile, 6) o tile, 7) obu tile, 8) oku tile, 9) aba tile, 10) a tile, 11) ezi tile, 13) e tile. (cfr. פלני); ogsaa nanšika er brugt paa lignende Maade = δεῖνα = dennehersens."

Undertiden bruges ogsaa den blotte Præsensform af „uku ti" som et Slags forelöbigt *ubestemt* angivende Pronomen, og maa da den nærmere og bestemtere Angivelse andenstedsfra vorde givet. F. Ex. izinkuku zi ti, Höns de ere saamange, eller med Relativet izinkuku ezi ti, Höns, som ere saamange ɔ: saamange Höns, (egentlig Höns de *ere* (betyde eller ville sige), hvorhos man enten f. Ex. med Fingrene maa angive nærmere det bestemte Tal, hvortil hiin ubestemte Form henpeger, eller ogsaa man lader Ubestemtheden vedblive f. Ex. izinkuku zi ti na si ti ɔ: saa og saa mange Höns).

§ 27. Verberne.

Verberne i Zulu-Sproget kunne i större eller mindre Grad besidde Bekvemhed til Dannelse af en Mængde afledede Former, hvilke gjengive Grundbegrebet i forskjellige Forgreninger eller Afsondringer og kunne erstatte i saa mange Tilfælde Sprogets Fattigdom paa andre Taledele, der tjene til Talens Afrundning og Nöiagtighed. Og naar man ved Conjugationer i Zulu Sproget forstaaer det samme som i Hebraisken, kunne hine afledede Former af en Verbalrod ogsaa kaldes afledede Conjugationer; thi Afændringen af Verbalroden i de afledede Former vedkomme *ikke* f. Ex. Tidernes, Personernes eller Tallenes forskjellige Formation, da denne foregaaer egentligen efter de samme Regler baade ved Rodformen og de afledede Former.

§ 28.

Med Hensyn til Betydningen, da kunne *Rod*verberne klasses under de to Hovedafdelinger: 1) transitive og 2) neutrale; de afledede Verbalformer kunne have enten begge eller blot een af disse Betydninger: saaledes er Causativformen altid transitiv; Hensynsformen kan baade være transitiv og neutral. De fleste Verber, som ende paa eka, ika, oka, uka ere neutropassive, og altid er dette Tilfælde med dem, der ere dannede af en Rodform ved den tillagte Endelse eka og kala: f. Ex. bonakala sees, af bona see; onakala beskadiges, af ona beskadige; zwakala höres, af zwa höre; tandeka elskes, af tanda elske; aỉuleka beseires, af aỉula beseire.

Neutralske Verber endende paa oka, ika, eka, ala, ela, ula, gaae over til transitive ved at forandre k og l til z f. Ex. kumbula erindre, kumbuza bringe i Erindring; vela fremkomme, veza frembringe; palala spildes, palaza spilde; boboka briste, boboza aabne; neutralske endende paa uka danne sit Transitiv ved at forandre „k" til „s" eller „l"; f. Ex. suka, gaae bort, susa före bort; puka brækkes, pula, brække.

Endelserne „eka" og kala lagte til en Rodform meddele denne det neutropassive Begreb, der svarer til den græske adjectivverbale Endelse τος og τεος og Niphal i Hebraisk, altsaa udtrykker, at Rodformens Begreb udsiges at vederfares eller gjöres med Subjectet — og ofte med Bibetydningen af, at dette grunder sig paa en Beskaffenhed eller habituel Nödvendighed ved Subjectet — det vil sige: „kan" eller maa gjöres med Subjectet f. Ex. ukuỉa ku tandeka Maden yndes; umuntu, o jesabeka en frygtelig Mand, into, e bonakalajo, en Ting, som kan sees.

§ 29.

De mest umiddelbart af Grundformen (eller Rodfor-

men) afledede Former eller Conjugationer kunne henföres til en af fölgende Afdelinger: 1) den causative; 2) Hensynsformen; 3) den reflexive; 4) den reciproke.

1) den causative Form afledes af en given Grundform ved at indskyde Stavelsen „is“ foran Endevocalen f. Ex. hamba gaae, hambisa faae til at gaae, sebenza arbeide, sebenzisa faae til at arbeide; altsaa hvad baade Form og Betydning angaaer nærmer denne Form sig mest de græske Verber paa ἰζω (άζω), og hvad dens almindelige Betydning angaaer, ligner den Hiphil og udtrykker, at man *lader* Grundbegrebet skee eller volder at det skeer *).

2) Af en given Grundform kan dannes en afledet Form ved at indskyde „l“ foran Endevocalen, og dette „l“ giver Grundformen Betydningen af, at Grundverbalbegrebet skeer med „*Hensyn til en Person eller Gjenstand*“ (*for* dens Skyld), hvilket er denne „l-Forms“ skarpt fremtrædende Betydning, medens den derimod i mange Verber kun giver en vis hyppigen uoversættelig Bibetydning, gjennem hvilken dog mere eller mindre fremskinner hiin angivne Grundbetydning for L-Formen. Denne „L-Form“ bruges ved Verber, som betegne en Bevægelse, (stundom ogsaa kun en Tilstand) og retter Bevægelsen mod det ved et Substantiv, Pronomen eller Adverb angivne Punkt. Den Vocal, hvormed dette „l“ knyttes til Rodens faste Deel (ɔ: Endeconsonanten) synes overeensstemmende med Verbets Subjunctivform, saa at, hvor denne er „e“, der er „l“ föiet til Roden ved Vocalen „e“, og hvor den (f. Ex. i ƙo sige) er „o“, der er „l“ föiet til ved “o“. F. Ex. sebenza arbeide, sebenzela arbeide „for“ (f. Ex. istedetfor en Person, eller til Vederlag for Penge ɔ:

---

*) Sechuana danner Causativer paa samme Maade, f. Ex. *Kia reka*, jeg Kjöber, *Kia rekisa*, jeg lader kjöbe. Suaheli ligesaa, men bruger ogsaa *e* eller *i* istedetfor *s*, f. Ex. *piga* at slaae, *pigia*, at lade slaae.

for Penge, Hustru, Qvæg etc.); buja vende tilbage *fra*, bujela vende tilbage *til;* hamba gaae, hambela gaae *hen til*, eller hen *for* *).

3) Af en given Rod kan afledes en reflexiv Form ved Stavelsen „zi“, der fortil tilföies Roden og giver Grundbegrebet reflexiv Betydning. F. Ex. tanda elske u ja zitanda han elsker sig selv; zibuka betragte sig selv; ziluma bede sig selv.

4) Ved Endelsen „an“ indskudt foran Endevocalen af et Verbum, hvis Begreb tilsteder den reciproke Anvendelse, erholder Verbet reciprok Betydning og kan saaledes: *α*) egentlig kun forekomme med Pluralsubject, hvilket dog *β*) undertiden först ved et Complement med Præpositionen „na“ vorder fuldstændiggjort. F. Ex. *α*) tanda elske, tand*ana* elske hverandre; lingana ligne hverandre; *β*) gi lingene na we, jeg ligner Dig; ga pambana na we jeg omgik Dig ɔ: gik Dig forbi (cfr. ogsaa gi ja pambana uku sonda na s Emʼuti na s-Emtongati jeg holder Söndag vexelviis ved Umʼuti og Umtongati **).

Disse 4 ere de mest umiddelbart afledede Former, hvilke dog igjen indbyrdes kunne indgaae mangehaande Forbindelser for at udtrykke forskjellige Skatteringer i Grundbegrebet: f. Ex. reflexiv L-Form. Den reflexive og L-Formen kunne forbindes til at betegne deels: 1) at L-Formen er at opfatte *reflexivt* ɔ: Subjectet selv er *det, med Hensyn til hvilket* eller *for hvilket* Verbalbegrebet skeer f. Ex. gi ja zitengela jeg kjöber for mig selv; gi ja zikalela jeg græder for mig selv: deels 2) at Verbet *dreier sig om Subjectets egen Person, vedkommer Subjectet selv, skeer for det selv, paa egen Haand, med Udelukkelse af Andre, som deel-*

*) Sechuana har ogsaa denne Form, som Casalis kalder *espece relative*. f. Ex. *Kia rekela*,. jeg kjøber for (Nogen).

**) Ligesaa i Sechuana, f. Ex. *ratana*, at elske hverandre.

lagende deri, hjælpende eller assisterende derved; f. Ex. funda lære disco, zifimdela lære sig selv paa egen Haand; ƭanja være tosset (af uƭanja en Tosse) ziƭanjela gaae som en Tosse for sig selv (ɔ: alene); kuluma snakke, zikulumela snakke for sig selv; hamba gaae ingane i zihambela Barnet gaaer for sig selv (ɔ: uden Andres Hjælp). Reflexiv og causativ Formen forbindes til at betegne, at Causativet er at opfatte reflexivt f. Ex. sinda frelses, sindisa frelse, zisindisa frelse sig selv. Reciproc og causativ Formen forbindes til at betegne at man *lader* Reciproket skee f. Ex. gi ja ku ni tandanisa jeg skal lade Eder elske hverandre, o. s. v.

5) Fremdeles kunne Verber være afledede *af andre Taledele* f. Ex. Substantiver og Adjectiver, medens derimod ogsaa mange Verber ere Roden for afledede Taledele. Hvorledes Substantiver afledes af Verber er forhen berört (cfr. § 11) og behöves her kun at tilföies, at hvor Verbalroden begynder med en Vocal og Substantiv*begyndelsen* skulde ende med en Vocal, der bortfalder ifölge Vellydsreglerne (§ 2 Anm.) Begyndelsens Endevocal f. Ex. ona at synde, isono Synd (istedetfor isiono). abenzi (istedetfor abaenzi) Arbeidere, af enza arbeide.

Af andre Taledele afledede Verber ere f. Ex. lota gjöre til Aske ɔ: brænde, af umlota Aske; kandakanda stöde Hovederne mod hverandre ɔ: stanges, af ikanda Hoved; geʃa bruge Hakke, af igeʃa Hakke; kula blive stor, af inkulu stor.

§ 30. Infinitivet,

naar Infinitivmærket „uku“ = „at“ fraregnes, ansees rigtigst for en given Verbalforms *Rod*, eftersom 2den Person af Imperativ activ hvilken *ellers* vilde være Verbalformens simpleste eller radicale Skikkelse, i mange Verber paa Grund af Idiomet faaer visse Tilsætnin-

ger. Med faa Undtagelser ender Infinitivet paa „a". Som Exempler paa Undtagelser herfra cfr. **azi** vide, ***ti*** sige, **k̑o** tale.

§ 31. Genera Verborum.

Der gives ***to*** i Conjugationsformen afprægede Slags af Verberne nemlig ***Activ*** og ***Passiv***, hvilke kunne forekomme i Causativ- og Hensyns-Formen saavel som i Rodformen og det i begge dennes Afdelinger ɔ: transitive og neutrale (dog ikke i Neutropassiva). Passivets Kjendemærke er „u"-Lyden som Halvvocal ɔ: „*w*" optagen eller indtagen i Tidsformerne foran Verbalstammens Endevocal, og træder den da istedetfor Consonantlyden, hvor en saadan findes som ***en Deel af en Tidsforms*** Conjugationsendelse og ***ikke*** hörer til den givne Rod (cfr. dog Undtagelser saasom **bulawe** af **bulala** dræbe etc.); desuden foregaaer der ved Passivdannelsen af et givet Verbum en Omdannelse med en vis Klasse af Consonantlyde (i sidste og næstsidste Stavelse) i Lighed med — dog almindeligere end — den Consonantforandring, der foregaaer ved Locativets Dannelse: saaledes forandres i Regelen „b" til blödt k̑, og „p" til et haardere k̑, hvorimod „b" foran Lydene „o" og „i" samt umiddelbart efter „m" gaaer over til det blödere ʒ. — F. Ex. **loba** ridse, **lok̑wa** ridses; **t̓uba** tærske, **t̓uk̑wa** tærskes; **t̓upa** plage, **t̓uk̑wa** plages; **boboza** aabne, **boʒazwa** aabnes; **bubisa** ödelægge, **buʒiswa** ödelægges; **tumba** tage tilfange, **tunʒwa**; **tuma** sende, **tunjwa** sendes *).

§ 32. Modi.

Verberne kunne have fölgende **Modi**: 1) **Infinitiv**; 2) Im-

*) Suaheli og Sechuana bruge paa lignende Maade *o* for at danne Passivum: f. Ex. Suah. *penda*, at elske, pass. *pendoa*, Sech. *bofa*, at binde, pass. *bofoa*.

perativ; 3) Indicativ; 4) Subjunctiv; 5) Optativ og 6) Potential*).

1) Infinitivet, som bestaaer af en given Verbalrod med Infinitivmærket „uku" **) foran, forekommer ofte som nomen verbale:

a) Ved Infinitivus activus, forbundet med et Genitiv (enten af et Substantiv eller Pronomen), er Genitivet det *active Subject* eller udövende det i Infinitivet liggende Begreb: f. Ex. ukutanda kwami min Elsken.

b) Ved Infinitiv: pass. forbundet med et Genitiv, er derimod Genitivet dets passive Subject eller det, paa hvilket det i Infinitivet liggende Begreb udöves f. Ex. ukutandwa kwami min Elsketbliven.

c) Ogsaa kan Infinitivet selv bruges eller styres i Genitiv og er i dette Tilfælde et Slags beskrivende Prædicat, betegnende sit styrende Ords *Bestemmelse* f. Ex. inkabi jokudonsa Oxe til Trækning; indawo jokulala Sted til at hvile; amabibi okulotwa Ukrudt til at brændes.

d) Infinitivet som nomen verbale brugt i Locativ giver Locativet temporal Betydning, idet det betegner den Tidssphære, til hvilken en anden Handling eller Tilstand er knyttet eller i hvilken den er henlagt, f. Ex. wo m beka ujiło o sezulwini ekuhambeni kwako konke ɔ: Du skal see hen til Din himmelske Fader i dit hele Liv (ɔ: under din hele Vandring); ekumukeni ga m łangabeza lo umuntu i min Bortgaaen (ɔ: idet jeg gik bort) mödte jeg denne Mand.

*) Som ved § 11 anmærket, synes hertil at burde föies Particip paa *jo* hvortil i Suaheli svarer Particip paa *i*, f. Ex. *apendai*, elskende, af *penda*, at elske.

**) Det hertil svarende Infinitivmærke i Sechuana er *go*.

§ 33. Conjugationen.

Verbernes Conjugation foregaaer derved, at det fornödigede *personlige Pronomen* i alle Tider og conjugerte Modi sættes foran Verbalformen, hvad enten saa Pronominets Subject er et umiddelbart foregaaende Ord eller ikke; og fremdeles foregaaer Conjugationen א) tildeels ved visse Verbalendelser; men ב) deels og det fornemmeligen ved Hjælp: a) *af* visse Hjælpeverber (ja, za, ba) b) *af* visse Partikler og Adverbier, c) samt i visse *Tider af* en eiendommelig Vocalisation af det fornödigede Pronomen, hvortil kommer, at, hvor en Negation skal anvendes ved en Tidsform, der er denne Negation saa nöie forenet med Tidsformen, at den oftest har Indflydelse paa sammes Skikkelse og blandt andet især i Tidsformens Verbalbestanddeel fremkalder en Forkortelse og Skjærpelse i Endevocalens Beskaffenhed, som kunde forklares deraf, at den forudgaaende Negations stærkt bortslugende Kraft ligesom har trukket tilbage fra Verbaldelen dennes foranderlige Vocals (ɔ: Endevocalens) radicale og affirmative Bredde og Længde (cfr. ogsaa Subjunctivformen paa den svagere (ɔ: mindre fuldtonede) „e"-Lyd).

א) Af Infinitiv activ dannes 1) Præsens, Imperfectums og Futurums Indicativ, hvilket i disse Tiders affirmative Form ender paa Infinitivets Endevocal. I Subjunctivet derimod, som egentlig kun forekommer i Præsensformen, lides en Svækkelse i Infinitivets Endevocal, hvor denne er det lange og fyldige „a", hvilket kommer til at höres som den svagere og mindre sig fremhævende Lyd „e".

2) Af Infinitivet dannes fremdeles Perfectformen paa „ile", hvilken Endelse i Regelen træder i Infinitivendevocalens Sted; ender derimod Infinitivet paa ana og ala, især i Fleerstavelsesverber, da bruges en ogsaa ved andre Verber hyppigt forekommende apocoperet Perfectform paa „e" istedetfor „ile" *), kun at ved disse Verber

*) Sechuana har ligeledes et Præteritum paa *le*, f. Ex. *Ki bofile*, jeg har bundet.

endende paa ana og ala ogsaa det foregaaende „a“ ved en Slags Assimilation er bleven lige med den apocoperte Endelse „e“, saa at altsaa disse Perfectformer ende paa „ene“ og „ele“, hvorimod Subjunctivformen af disse Verber *kun forandrer Endevocalen* „a“ til e, medens derimod det nærmest foregaaende „a“ forbliver uforandret; og herved characteriserer sig Subjunctivet som forskjelligt fra perfectum apocopatum, hvilken Forskjel dog ikke i andre Verber kommer tilsyne, f. Ex. hamba, præsens: gi hamba jeg gaaer; imperf. ga hamba, jeg gik; futur. go hamba jeg skal gaae; perf. gi hambile; Subjunctiv gi hambe, hvilket er ligt perf. apocopatum gi hambe; u bulala han dræber; u bulele, han har dræbt; a bulale, han dræber (Subjunctiv); ba ʼiabana de slaaes; ba ʼiabene (perfectum); ba ʼiabane, (Subjunctiv).

3. *α*) Af Infinitiv activ dannes ogsaa de ved Imperativpartikelen „ma“ dannede Imperativer, hvilke ligne Subjunctivformen paa „e“, *β*) og i de Tidsformer, hvis Natur tilsteder det, dannes i Activ de negative Verbalformer, saaledes nemlig, at Lyden „i“ træder i Endevocalens Sted, undtagen i en Præteritumform, hvis Negativ ender paa nga lagt til Infinitivendelsen „a“, eller „ngo“ lagt til Infinitivendelsen „o“, hvilken Negativendelse synes at være Negationspartikelen „nga“ lagt til Verbalendelsen, og hvor denne er „o“, assimileret med samme, altsaa ngo, f. Ex. *α*) ma ku hambe gaa! ma ni hambe gaaer I! ma ka hambe han gaae! *β*) a ngi hambi jeg gaaer ikke; a si hambi ikke vi gaae; Præteritum a ngi hambanga ikke jeg gik; a ngi k̂ongo ikke jeg sagde (af k̂o „sige“).

Passivet dannes af Activ a) ved den charakteristiske Lyd „u“ i Form af Halvvocalen „w“ optagen i Tidsformen foran Verbalstammens Endevocal, og forresten har Passivets Temporalendelsers Vocal Lighed med Activets (undtagen at Activets Negationsendelse „i“ i Regelen ikke er gjennemfört i Passivet); b) men hvor Tem-

poralendelsen tillige indeholder en Consonant foran Endevocalen, der træder hiint Passivets „w“ i denne Consonants Sted, kvilket ogsaa er Tilfælde med de paa ala endende Verber, hvis Perfect har det apocoperte „e“ med et foregaaende assimileret „e“; thi ogsaa her træder „w“ i Consonanten „l“s Sted.

c) Ogsaa den præteriske negative Tidsform endende paa nga tager Passivets „w“ umiddelbart foran Rodens Endevocal.

F. Ex. a) tanda elske; tandwa elskes; gi tandwa jeg elskes; ga tandwa jeg elskedes; go tandwa jeg skal elskes; a ngi tandwa eller tandwi.

b) bulala dræbe, bulawa dræbes, u bulele han har dræbt, u bulewe han er dræbt.

c) a ngi bonanga; a ngi bonwanga ikke jeg saaes, — a ngi tandwanga ikke jeg elskedes.

ב. α) De egentlige Hjælpeverber ere „ba“ være, „ja“ gaae „za“ komme, hvilke paa forskjel. Maader anvendes til Verbernes Conjugation.

1) Hjælpeverbet „ba“ bruges saaledes i sin apocoperte præteriske Form (ɔ: be) til at danne visse præteriske (ofte præterisk futuriske) Tidsformer, og i dette Tilfælde danner egentlig „be“ med sit forudgaaende fornödigede pers. Pronomen allerede for sig selv en Tidsform (skjöndt dens pers. Pronomen hyppigen er faldet bort i Talens hurtige Löb), hvilken paa det Nöieste forbunden med en anden fölgende *fuld* (ɔ: med Subjectpronomen og Verbum forsynet) Tidsform (enten præsens, eller præterisk eller futurisk) constituerer i Zulusproget en sammensat præterisk Tidsform, idet nemlig Hjælpetidsformen, dannet med „be“ og dettes pers. Pronomen subjecti, strax betegner eller angiver for Tanken den Tidssphære, hvori den paafölgende dermed nöie forbundne Tidsform i sin oprindelige Betydning skal opfattes, f. Ex. gi be ngi bona *„jeg saae“* egentlig: ngi (Næselyden „n“ for Vellydens Skyld formedelst Pronomenet gi's nöie Forening med det Foregaaende) bona (ɔ: Præsens) tænkes

eller betegnes findende Sted i den ved det forudgaaende "gi be" betegnede præteriske Tidssphære, og den hele sammensatte Tidsform bliver altsaa den fortvarende Fortid ɔ: Imperfectum; gi be ngi bonile, „jeg havde seet", her er gi bonile (Perfectum) ved gi be henlagt i den præteriske Tid, og den hele sammensatte Tid danner et Plusqvamperfect; gi be gi ja ku bona „jeg skulde see", her er gi ja ku bona (Futur) ved gi be henlagt i Fortiden.

Ogsaa kan Hjælpeverbet „ba" bruges i sin futuriske Form til at danne en sammensat Tidsform af futurisk (ofte futurisk-præterisk) Betydning, og har da ligesom Formen „be" sit eget pers. Pronomen subjecti og udgjör en egen fuld Tidsform, der nöie forbunden med en paafölgende (præsens eller futurisk) Tidsform danner en sammensat futurisk Tid, idet „ba" i sin fulde futuriske Tidsform forud angiver for Tanken en futurisk Tidssphære, hvori det paafölgende Hovedverbum er henlagt i sin oprindelige Betydning: f. Ex. go ba ngi bonile „jeg skal have seet", her er gi bonile (Perf.) ved go ba henlagt i den futuriske Tidssphære etc.

2) Hjælpeverberne ja og za bruges vel ogsaa til at danne sammensatte Tidsformer, dog kunne de *ikke*, ligesom ba, med sit pers. Pronomen subjecti danne en egen fuld Tidsform, der nöie forbunden med en paafölgende fuldstændig (skjöndt ikke sammensat) Tidsform dannede en sammensat Tidsform, — a) men ere kun *ufuldstændige* Hjælpeverber, der altid tiltrænge et Hovedverbum, b) skjöndt dette Hovedverbum (nemlig „ba") tilligemed sit forudgaaende ufuldstændige Hjælpeverbum ja eller za ofte selv tjener til at danne en Hjælpetidsform for det egentlige Hovedverbum i Sætningen. — „ja" kan bruges baade i præsentiske og futuriske Tidsformer, „za" derimod kan i futuriske. c) Hvor „ja" bruges til at danne futuriske Tidsformer, har det altid efter sig — baade i Affirmativ og Negativ - ligesom ogsaa „za" — Infinitivmærket uku, hvilket paa Grund af Vellydsreglerne for to sammenstödende

Vocaler i saa nöie forbundne Ord (cfr. pag. 2 Anm. 1, a, β)) mister sin Begyndelsesvocal, som den mindre væsentlige af de to sammenstödende.

F. Ex. a) gi ja hamba jeg monne gaae; gi za ku hambo, jeg skal gaae.

b) *gi ja ku ba* ngi hambile jeg skal have gaaet.

c) ge ja ku (for uku) hamba, gi za ku (for uku) hamba jeg skal gaae.

β) Af de mange i Conjugationen anvendte Partikler kunne bemærkes fölgende:

1) „se“ betegner en Handlings eller Tilstands givne (forhaandenværende) Tilstedeværen i en vis Tid; dens Modsætning er den med en foregaaende Negation brugte Partikel „ka“, som betegner, at en Tilstands eller Handlings Tilstedeværen *fortvarende* mangler (ɔ: ikke er given) i en vis Tid. „se“ sættes foran *Hovedbegrebets egen hele Tidsform*, ka derimod inde i Tidsformen umiddelbart foran Hovedverbet selv i en negativ Tidsform.

F. Ex. se ngi bonile alt har jeg seet; se ngi bona alt seer jeg, gi be se ngi bonile jeg havde allerede seet, a i ka fiki inkosi Herren er *endnu ikke* kommen.

2) „sa“ betegner en Tilstands eller Handlings Fortvaren i en vis Tid, og brugt i en negativ Tidsform betegner den hiin Fortvarens Ophör. sa har sin Plads inde i Tidsformen foran Hovedverbet f. Ex. gi sa m bona jeg seer ham endnu, a ngi sa m boni jeg seer ham ikke mere;

3) Fremdeles Partikelen ga, der synes beslægtet med Negationen nga (cfr. Negationsubstantivet amanga) og oprindeligen synes betegne noget i Tanken optaget Betingelsesagtigt eller *Afhængigt til* en eller anden i Tanken sig rörende og svagere eller klarere gjennemskinnende Forestilling eller Forestillingsrække. Dette ga

forekommer saaledes til at danne en Slags potentiale og optative Tidsformer.

4) Paa dette Sted kan tillige bemærkes angaaende Negationspartiklerne for Conjugationen: i Zulu Sproget synes at gjælde som en Rodnegation Vocallyden „a“ i Forbindelse med en Palatinlyd (g, k, ƙ, f. Ex. ga, ka, ƙa, amanga) og i Conjugationen höres ofte kun den negtende Vocallyd „a“, α) hvilken da altid staaer i hele Tidsformens Spidse og ifölge Idiomet bevirker β) nogen Forandring ved visse af de til Conjugationen fornödigede pers. Pronominer, der fölge umiddelbart paa den (ɔ: Vocallyden „a“). γ) Inde i Tidsformen bruges derimod ga med den euphoniske Næselyd foran og kommer altsaa til at lyde nga, som har sin Plads strax efter det til Hovedverbet nærmest hörende pers. Pronomen.

F. Ex. α) ihaƙi a li hambi Hesten gaaer ikke.

β) a ngi (Næselyden n foran gi) hambi jeg gaaer ikke; a ka hambi han gaaer ikke;

γ) ba nga hambi de gaae ikke; ma si nga hambi lader os ikke gaae *).

5) Imperativpartikelen „ma“ synes at være en Forkortelse af Betingelsesconjunctionen „uma“ (cfr. „fa“ i Siƙuana) og bruges til at danne et Slags Imperativer for samtlige Personer, eftersom ikkun 2 Person Singular og Plural kunne dannes umiddelbart eller uden Hjælpeord af Roden, skjöndt ogsaa disse 2de Personers Imperativ hyppigen dannes ved Hjælp af „ma“, hvilket altid trækker Hovedeftertrykket saa stærkt fortil, at Endevocalen af Verbet lider den samme Svækkelse som ved Subjunctivet.

γ) Eiendommelig Vocalisation af de ved Conjugationen fornödigede pers. Pronominer. En Præteritumform dannes derved,

---

*) Suaheli bruger som Negativpartikel Bogstavet *h* i Verbets Spidse, f. Ex. *hapendi*, han elsker ikke, af *apenda* han elsker.

at de fornödigede pers. Pronominer vocaliseres med „a“, hvilket „a“ aflöser de pers. Pronominalgrundformers Endevocal, undtagen hvor denne er „u“, hvilken sædvanlig bibeholdes og forandres til Halvvocalen „w“ foran hiint „a“; og, bestaaer det pers. Pronomen kun af en Vocal, gaaer denne over til sin beslægtede Halvvocal foran hiint „a“. F. Ex. ga hamba jeg gik; wa hamba Du gik; sa hamba, na hamba, Vi, I, gik; kwa hamba det gik; lwa hamba det gik.

Ligesaa dannes en Futurumform, hvilken synes have en Slags imperativisk Betydning, derved, at de fornödigede pers. Pronominalgrundformers Endevocal forandres til „o“, undtagen hvor hiin Endevocal er „u“, da den sædvanlig gaaer over til „w“ foran dette „o“ og bestaaer det pers. Pronomen kun af en Vocal, gaaer denne over til sin Halvvocal. F. Ex. go hamba, jeg skal gaae, wo hamba Du skal gaae; kwo hamba det skal gaae; lwo hamba det skal gaae.

§ 34. Potential og Optativ

dannes ved Hjælp af visse Partikler (f. Ex. ga, ge, nga) der anbringes paa en eiendommelig Maade ved Conjugationen af Tidsformerne. F. Ex. gi nga hamba, jeg kan gaae; ga ngi hamba jeg maatte eller kunde gaae; — gi nga gi nga hamba jeg önsker at gaae; ga nga gi nga hamba jeg önskede at gaae.

§ 35.

De ved Conjugationen anvendte pers. Pronominer ere tre, nemlig 1ste, 2den og 3die Persons Pronominer og ere de samme som de § 19 fremstillede pers. Pronominers Grundformer med den § 33, ב, γ beskrevne Undtagelse. Fölgelig forekommer, ligesom ved de pers. Pronominer, i Conjugationen de to Tal Singular og Plural.

§ 36.

Tiderne kunne inddeles i: 1) Præsens: 2) Præteritum og 3) Futurum; men hver af disse Tider har igjen — ofte en stor Mangfoldighed af Former, der meddele Tidsbegrebet en Afændring, som har Hensyn til en Handlings eller Tilstands Beskaffenhed inden en vis Tidssphære. Man kunde saaledes inddele *Præsens* i: *det sig udfoldende* (indtrædende), *vedvarende*, og *fuldendte*; *Præteritum* i: det *aoristiske* (eller sig udfoldende), *vedvarende* og *fuldendte*; *Futurum* i: det *indtrædende*, *vedvarende* og *fuldendte*. Hver af de omtalte Tider har igjen *negative* og *affirmative* Tidsformer, og den, hvad Tidsbegrebet angaaer, til en affirmativ Tidsform correlate negative er ofte med Hensyn til Formen (selv fraregnet dens eiendommelige negative Kjendemærker) forskjellig fra sin correlate affirmative; saaledes f. Ex. har gi bonile (jeg har seet) til sit correlate Negativ a ngi bonanga (jeg saae ikke).

§ 37.

Med Hensyn til Conjugationsmaaden kunne Verberne inddeles i *regelmæssige* og *uregelmæssige*, af hvilke sidste i streng Forstand der dog kun gives saare faa, eftersom *Verber begyndende med en Vocal* ere under Conjugationen underkastede de sædvanlige Vellydsregler (cfr. § 2, a Anm.) og b) have ligesom eenstavelses Verber visse Imperativformer med et euphoniskt Fortillæg („i" eller „ji"); c) ligesaa foraarsage visse eenstavelses Verber, at et foregaaende „a", som hörer til Conjugationsbestanddelene, forandres til „e", hvilket vel egentlig grunder sig paa, at deslige Verber oprindeligen have begyndt med en Vocal, skjöndt denne i Tidens Löb er kommen udaf Brug og har tabt sin Indflydelse (cfr. § 2, a Anm.) undtagen i det nævnte Tilfælde. d) Saavel eenstavelses som de med en Vocal begyndende Verber danne sædvanlig sit Passiv ved at indskyde „i"

foran Passivets „w“. F. Ex. a) łala sætte sig. Perfect łezi; ma staae opret, Perfect mi; emita undfange, Perfect emiti. (Med Hensyn til lala lægge sig, Perfect lele; sala blive tilbage, Perf. sele; twala bære, Perf. twele, zala föde, Perf. zele, cfr. § 33, א). b) aka bygge, Imperativ jaka! enza gjöre, Imp. jenza, osa stege, Imp. josa, ƚa æde, Imp. jiƚa, pa give, Imp. jipa, za komme, Imp. jiza; zwa, höre, Imp. jizwa. c) zwa höre, gi je zwa (for ja ewa); ge zwa (for ga zwa); za komme gi je za; ge za (cfr. dog f. Ex. saba frygte gi je saba etc). d) pa give, piwa gives; ƚa spise ƚiwa spises; ka plukke, kiwa plukkes; aka bygge, akiwa bygges; enza gjöre, enziwa gjöres; osa stege, osiwa steges.

§ 38. Conjugations Paradigma.

Activum: bona see. Infinitiv uku bona at see.

Indicativ: Præsens:

Affirmativ:		Negativ:	
1) det indtrædende eller sig udfoldende Præsens.			
Jeg monne see (egentlig jeg gaaer see)		jeg monne ikke see	
1) gi ja bona	jeg monne see,	a ngi boni	jeg monne ikke see
1) si ja bona	vi — —	a si —	vi — - -
2) u ja bona	Du — —	a ku —	Du — - -
2) ni ja bona	I — —	a ni —	I — - -
3) Person			
[1]) u ja bona	han — —	a ka —	han — - -
[2]) li ja bona	den — —	a li —	den — - -
[3]) i ja bona	— —	(a ji)a i —	— — - -
[4]) si —	— — —	a si —	— — - -
[5]) lu —	— — —	a lu —	— — - -
[6]) u —	— — —	a u —	— — - -

7) bu bona den monne see	a bu boni den monne ikke see.
8) ku — — — —	a ku — — — — —
9) ba — de — —	a ba — de — — —
10) a — — — —(awa)	a ka — — — — —
11/12) zi — — — —	a zi — — — — —
13) i — — — —(a ji)	a i — — — — —

2) det vedvarende Præsens.

1	gi bona jeg seer (el. er seende)	gi nga boni jeg seer ikke.
	si — vi — — —	si — — vi — —
2	u — Du — — —	u — — Du — —
	ni — I — — —	ni — — I — —
3)	u — han — — —	u — — han — —

etc. etc.

3) det fuldendte Præsens.

		jeg har ikke seet.	
1	gi bonile jeg har seet	a ngi bonile (hypp.	a ngi bonanga)
	si — vi — —	a si — —	a si —
2	u — Du — —	a ku — —	a ku —
	ni — I — —	a ni — —	a ni —
3)	u — han — —	a ka — —	a ka —

etc. etc.

4) det aoristiske eller sig udfoldende Præteritum.

1	ga bona jeg saae	a ngi bonanga jeg saae ikke.
	sa — vi —	a si — vi — —
2	wa — Du —	a ku — Du — —
	na — I —	a ni — I — —

3de Person.

1) wa bona han saae	a ka bonanga han saae ikke.
2) la — den —	a li — den — —

3) ja	bona	den	saae	a i (aji)	bonanga	den	saae	ikke.
4) sa	—	—	—	a si	—	—	—	—
5) lwa	—	—	—	a lu	—	—	—	—
6) wa	—	—	—	a u	—	—	—	—
7) ba	—	—	—	a bu	—	—	—	—
8) kwa	—	—	—	a ku	—	—	—	—
9) ba	—	de	—	a ba	—	de	—	—
10) a	—	—	—	a ka (a wa)	—	—	—	—
11) za	—	—	—	a zi	—	—	—	—
13) ja	—	—	—	a i (a ji)	—	—	—	—

2) det vedvarende Præteritum.

1	gi be ngi bona jeg saae (var seende)	gi be ngi nga boni jeg var ikke seende
	si be si bona vi saae (vare seende)	si be si nga boni vi vare ikke seende.
2	u be u bona Du saae (var seende).	u be u nga boni Du var ikke seende.
	ni be ni bona I saae (vare seende).	ni be ni nga boni I vare ikke seende.
1)	e (u) be e (u) bona han saae (var seende).	e(u) be e(u) nga bona han var ikke seende.
2)	li be li bona den saae (var seende).	li be li nga bona den var ikke seende.
3)	i be i bona den saae (var seende).	i be i nga bona den var ikke seende.
4)	si be si bona den saae (var seende).	si be si nga bona den var ikke seende.
9)	be be be bona de saae (vare seende).	be be be nga bona de vare ikke seende.

[10]) e be e bona de saae (vare seende).	e be e nga bona de vare ikke seende.

etc. etc.

3) det fuldendte Præteritum.

	jeg havde ikke seet.
1 gi be ngi bonile jeg havde seet	gi be ngi nga bonile (eller bonanga)
si be si bonile vi havde seet	si be si nga bonile (el. bonanga)
2 u be u bonile Du havde seet	u be u nga bonile (el. bonanga)
ni be ni bonile I havde seet	ni be ni nga bonile (el. bonanga)
3) [1]) e(u) be e(u) bonile han havde seet	e(u) be e(u) nga bonile (el. bonanga).
[9]) be be be bonile de havde seet	be be be nga bonile (eller bonanga).

1) Det indtrædende Futurum.

α) 1 gi ja ku bona jeg skal (komme til at) see	a ngi ji ku bona jeg skal ikke (komme til at) see
si ja ku bona vi skulle (komme til at) see	a si ji ku bona vi skulle ikke (komme til at) see
2 u ja ku bona Du skal (komme til at) see	a ku ji ku bona Du skal ikke (komme til at) see
ni ja ku bona I skulle (komme til at) see	a ni ji ku bona I skulle ikke (komme til at) see
3) [1]) u ja ku bona han skal (komme til at) see	a ka ji ku bona han skal ikke (komme til at) see
β) gi za ku bona etc. etc.	a ngi za ku bona

γ) 1 { go bona jeg skal see (imperativiskt)
so — vi — — —

2 { wo — Du — — —
no — I — — —

3) wo — han — — — etc. etc.

2) det vedvarende Futurum.

α) gi ja ku ba ngi b'ona (jeg skal (see) være seende)	a ngi ji ku ba ngi bona jeg skal ikke see.
etc. etc.	
β) gi za ku ba ngi bona (jeg skal (see) være seende)	a ngi za ku bangi bona jeg skal ikke see.
γ) go ba gi bona (jeg skal (see) være seende).	

3) det fuldendte Futurum.

α) gi ja ku ba ngi bonile jeg skal have seet;	a ngi ji ku ba ngi bonile jeg skal ikke have seet.
β) gi za ku ba ngi bonile jeg skal have seet,	a ngi za ku bangi bonile jeg skal ikke have seet.
γ) go ba ngi bonile jeg skal have seet.	

§ 39. Modus potentialis.

Præsens:

1) gi nga bona jeg kan eller maa see.	a ngi nge bone jeg kan eller maa ikke see.
3) a nga bona han kan eller maa see.	a ka nge bone han kan el. maa ikke see.
6) ba nga bona de kunne el. maae see.	a ba nge bone de kunne el. maae ikke see.

10) a nga bona de kunne eller maae see.	a ka (a) nge bone de kunne el. maae ikke see.
13) i nga bona de kunne eller maae see.	a i (aji) nge bone de kunne el. maae ikke see.

Præteritum.

α) 1 gi be ngi nga bona jeg maatte eller kunde see,	gi be ngi nge bone jeg maatte el. kunde ikke see.
si be si nga bona vi maatte el. kunde see,	si be si nge bone vi maatte el. kunde ikke see.
2) u be u nga bona Du maatte el. kunde see,	u be u nge bone Du maatte el. kunde ikke see.
3) e(u) be e(u) nga bona han maatte el. kunde see	e (u) be e (u) nge bone han maatte el. kunde ikke see.
9) be be be nga bona de maatte el. kunde see.	be be be nge bone de maatte el. kunde ikke see.
etc.	etc.
β) ga ngi bona jeg skulde, maatte, burde see.	ga ngi nga boni jeg skulde, maatte, burde ikke see.
ga si bona vi skulde, maatte burde see.	ga si nga boni vi skulde, maatte, burde, ikke see.
γ) ga ngi bonile jeg skulde, burde, maatte have seet.	ga ngi nga bonile el. bonanga jeg skulde, burde maatte ikke have seet.
ga si bonile vi skulde, burde, maatte have seet.	ga si nga bonile el. bonanga vi skulde, burde, maatte . . .

Futurum

ga ngi ja ku bona jeg burde skulle see.	ga ngi nga sa ku bona jeg burde ikke skulle see.
ga si ja ku bona vi burde, skulle see. etc. etc.	ga si nga sa ku bona vi burde ikke skulle see.

§ 40. Modus optativus.

Præsens:

ga nga gi nga bona jeg önsker at see.

si nga si nga bona vi önske at see.

gi nga gi nge tande jeg önsker ikke at see. (saal. Mscptet, men S. 63 tanda elske.)

Præteritum:

ga nga gi nga bona jeg önskede at see.
sa — si — — vi — — —

Futurum:

go nga gi nga bona jeg skal önske at see.

§ 41. Om Subjunctivet, cfr. § 33, N.

bona see, ukuba gi bone at jeg kunde see.

§ 42. Imperativus.

1	ma ngi bone	lad mig see.	ma ngi nga boni	lad mig ikke see
	— si —	— os —	— si — —	— os — —
2	bona	— se! —	u — —	— se ikke —
	bonani	seer I	ni — —	— seer I ikke.
el. 1	ma u bone	se Du —	ma u — —	— sc Du ikke.
	— ni —	seer I —	— ni — —	— seer I —
3 1)	— ka —	lad ham see —	ka — —	lader ham ikke s.
2)	— li —	— den —	— le — —	— den — —
3)	— i —	— — — —	i — —	— — — —
4)	— si —	— — — —	si — —	— — — —
5)	— lu —	— — — —	lu — —	— — — —
6)	— u —	— — — —	u — —	— — — —

7) ma bu bone lad den see ma bu nga boni lad den ikke see
8) — ku — — — — — ku — — — — — -
9) — ba — — dem — — ba — — — dem — -
10) — ka — — — — — ka — — — — — -
11) — zi — — — — — zi — — — — — -
13) — i — — — — — i — — — — — -

Foruden de ovenfor anförte Tidsformer kunne der forekomme i de forskjellige Tider og Modi mange flere, som deels kunne bruges synonymt deels indeholde forskjellige Afændringer i Tidsbegrebet.

§ 43. Passivet (cfr. § 33, א i Slutningen)

1ste Præsens:

gi ja bonwa jeg sees a ngi bonwa jeg sees ikke.

2det Præsens:

gi bonwa — jeg sees — gi nga bonwa jeg sees ikke.

3die Præsens:

gi boniwe jeg er seet a ngi boniwe jeg er ikke seet.

1ste Præteritum:

ga bonwa jeg saaes — a ngi bonwanga jeg saaes ikke.

2det Præteritum.

gi be ngi bonwa — — gi be ngi nga bonwa.

3die Præteritum:

gi be ngi boniwe jeg var seet gi be ngi nga boniwe jeg var ikke seet.

1ste Futurum.

α) gi ja ku bonwa jeg skal sees. a ngi ji ku bonwa jeg skal ikke sees.

β) gi za ku bonwa jeg skal sees.   a ngi za ku bonwa jeg skal ikke sees.

γ) go bonwa jeg skal sees.

etc. etc.

Modus potentialis

gi nga bonwa jeg maa eller kan sees.   a ngi nge bonwe etc.

Modus optativus.

gi nga gi nga bonwa jeg önsker at sees etc.

Subjunctivus.

F. Ex. ukuba gi bonwe at jeg kan sees.

Imperativus:

ma ngi bonwe lad mig sees, ma ngi nga bonwe lad mig ei sees etc. etc.

§ 44. Exempler paa Conjugation af Verber

begyndende med en Vocal. Præsens 1) gi jaka (for gi ja aka) jeg monne bygge: a ng'aki (a ngi aki) ikke jeg bygger; 2) g'aka (for gi aka), gi ng'aki (for gi nga aki); 3) g'akile (for gi akile) jeg har bygget.

Præteritum 1) g'aka (for ga aka) jeg byggede; 2) gi be ng'aka (for gi be ngi aka), 3) gi be g'akile (for gi be gi akile) jeg havde bygget.

Futurum 1) gi ja kwaka: gi za kwaka jeg skal bygge, 2) gi ja ku ba g'aka; 3) gi ja ku ba g'akile jeg skal have bygget.

Potentialis: gi ng'aka jeg kan gaae; ga ng'aka jeg kunde gaae.

Optativus: gi nga gi ng'aka jeg önsker at gaae.

Infinitiv: ukw aka at bygge.

Imperativ: ma ng'ake lad mig bygge; ma s'ake lad os bygge; jaka byg!; jakani bygger I. 1) ma k'ake lad ham bygge; 2) ma l'ake lad den bygge.

Passiv: gi j'akiwa jeg bygges; g'akiwe jeg er bygget; gi ja kw akiwa jeg skal bygges; gi ng'akiwa jeg kan bygges; Infinitiv: ukw akiwa at bygges.

Paa lignende Maade conjugeres Verber, der begynde med Vocalerne „e", „o" eller u: f. Ez. ukw enza at gjöre, ukw osa at stege; uk'ula (el. ukw ula) at være en Taabe.

§ 45. Et Slags verbal-adverbial Pronominer

af forskjellig Henpegekraft, i Analogie med de demonstrative Pronominer, dannes paa fölgende Maade: for 3die Persons Pronominer.

1) nangu,	han er *her*,	nango	han er *der*,	nangujâ	han er der henne
2) nanti	den — —	nanto	den — —	nantijâ	den — — —
3) nanši	— — —	nanši	— — —	nanšijâ	— — — —
4) nansi	— — —	nanso	— — —	nansijâ	— — — —
5) nantu	— — —	nanto	— — —	nantujâ	— — — —
6) nangu	— — —	nango	— — —	nangujâ	— — — —
7) nambu	— — —	nambo	— — —	nambujâ	— — — —
8) nanku	— — —	nanko	— — —	nankujâ	— — — —
9) namba	de — —	nambo	de — —	nambajâ	de — — —
10) nanga	— — —	nango	— — —	nangajâ	— — — —
11/12) nanzi	— — —	nanzo	— — —	nanzijâ	— — — —
13) nanši	— — —	nanšo	— — —	nanšijâ	— — — —

§ 46. Partiklerne.

א. Adverbier:

kaloku nu; manje nu strax; namîa idag; izolo igaar; kutangi iforgaars; gomso imorgen; gomîomunje iovermorgen;

gemiʼa daglig; kusiʼwa i Aften; kusasa tidligt om Morgenen; masinjane strax; kade længe; pakade længesiden; futi atter; futi futi ofte; kaningi hyppigt; sa endnu; kufupi, seduze nær, kunje tilsammen; lapa el. apa her; lapo el. apo der, lapajâ el. apajâ der henne; kona der; kona lapa her; apo hvor, apo — kona, hvor; kude fjernt; umʼaumbi, ingabe maaskee.

kaningi meget; kanʒinjane lidt; kangaka saa meget, saa stort; kodwa aleneste, ikkun, blot.

jebo ja; imbala, impela sandeligen; kambe naturligviis; jebo kambi ja visseligen; kanti dog, alligevel. ehê jamen; po, poge hvad da.

aï, haï, aʼki nei; amanga ingenlunde saa; ʒa, ʒabo, ʒa, ʒabo ikke.

nʒalo, nʒe saaledes; ʒenga ligesom, ʒengaloku ligesom; kanje tillige; kanje na tillige med.

ב. Conjunctioner: na „med, og" (ga for, formedelst ved hos) egentlig Præposition brugt hyppigt i Betydningen af „og"; kadwa men; ngako derfor; gakuba fordi; uma, ukuba dersom; umʼaumbe eller (maaskee).

ג. Præpositioner: na med; ga for formedelst, ved, hos, i; ku hos, ved. Disse tre ere de simpleste eller mindst sammensatte Præpositioner, medens derimod de fölgende mere danne et Slags *adverbiale* Præpositioner, hvorfor de ogsaa forbindes med sit *styrede* Ord ved Hjælp af Grundpropositionen ku (eller maaskee rettere det ved Genitivet brugte kw for Begyndelsen uku). na, ga og ku forbindes med sit styrende Ord i Overeensstemmelse med Reglerne for Vellyden cfr. § 2. Anm. 1 og 5. F. Ex. nomuntu med Manden gomuntu formedelst Manden, kwamanzi hos Vandet. pezu over; pezulu ovenpaa; panši under; ezanši nedenfor; pambi foran, pambili forud; emv̂a efter; pakati mellem, i Midten; ganeno dennesides; peʼkeja hiinsides; panʼe udenfor. Af

disse dannes ved Hjælp af Grundpræpositionen „ga“ Partikler, der hyppigst bruges særskilte som et Slags Adverbier, f. Ex. gapezulu ovenover; gapanṡi nedenunder; gasezanṡi nedenfor; gapambili foran; gasemṽa bagefter; gapakati indenfor; gapani̓e udenfor; gapek̔eja hiinsides.

F. Ex. pezu kwesitebe ovenpaa Bordet; panṡi kwesitebe; ezanṡi kwei̓ati nedenfor Skoven; pambi kweni̓u foran Huset; emṽa kweni̓u bag Huset; pakati, pani̓e kweni̓u, indi, udenfor Huset; pek̔eja kwomfula hinsides Floden. (Med Hensyn til eiendommeligt Brug af „na“ cfr. § 13).

Gi ja hamba gapambili, gasemṽa, gapakati, gapani̓e, gapek̔eja jeg monne gaae foran, bagefter, indenfor, udenfor, hiinsides. injoni i ja ndiza gapezulu Fuglen flyver oppe. ini̓anzi i ja i̓amba gapanṡi Fisken svömmer nedenunder. izinkomo zi j aluka ganeno, gasezanṡi, Qvæget græsser dennesides, nedenfor.

7. De paragogiske Partikler: „pa“, „bo“, nje og ge forekomme hyppigen og meddele Talens enkelte Dele visse Skatteringer i Begrebet, hvilke ofte ikke lade sig oversætte, medens ogsaa f. Ex. pa og ge ikke sjeldent kun tjene til et Slags rhetorisk Fyldekalk.

nje, der har stærkt Tonefald, tjener til at indskrænke det Ord, hvorefter det fölger, til dets blotte eller nögne Begreb f. Ex. gi ja hamba nje jeg gaaer blot omkring; ba ja sebenza nje de ere netop sysselsatte med at arbeide; ba ng'Amakafula nje de ere ikkun Kaffer. „bo“ forekommer hyppigt ved Imperativerne og Vocativ f. Ex. tula bo vær dog stille, hambani bo gaaer dog! stundom forekommer det ogsaa udenfor Imperativ f. Ex. ingane i ja kala nje bo Barnet skriger bare for at skrige. u ja tula nje bo han tier (paa Trods).

ge forekommer hyppigt efter Imperativ, hvis Tone det rykker

i det Tilfælde paa sidste Stavelse, og giver Imperativet et höfligt Begreb: f. Ex. hamba gaa (ofte ligt: pak Dig), hvorimod hamba ge bruges som et höfligt Afskedsudtryk = far vel! sondela ge vær saa god at træde nær til!

ח. Interjectioner. ehê bifaldende, bejaende; aū misbilligende og forundrende; īâ misbilligende og irættesættende; ǂ en Slags stadfæstende, ofte med Begreb af Misbilligelse forbunden Omlyd, der ofte forbindes med iâ for at give dette mere Eftertryk; mâmô forundrende, betegnende en Overraskelse.

Sprogpröver.

Abantu ba ja fuja izinkomo nezimⱱu nezimbuzi. Amahaƙi a
Menneskene de monne opföde Qvæg og Faar og Geder. Heste de
ja fujiwa gabanje abantu: a neʃubane elikulu.
monne opfødes af nogle Mennesker: de have Hurtighed stor.

Izinkomo z'aluka emini; zi ja goduka entambama; gobusuku
Qvæget de græsse om Dagen; de monne komme hjem om Aftenen; om Natten
zi lele esibajeni. Eƭobo zi ʃabula ebuƙanini obuningi, zi
de ligge i Folden. Om Sommeren de fryde sig ved Græs det meget, de
sengwe.
melkes.

Injamazana zi ja hambela emaƭatini, zi zingelwe gabantu.
Vildtet det monne vandre om i Skovene, de jages af Menneskene.

Izinjoni zi ja ndiza pezulu, zi lele emutini. Ezinje izinjoni
Fuglene de monne flyve i det Høie, de sove i Træet. Nogle Fugle
zia ƭ̉a amasimu abantu. Amaʃuba namaƭokoƭoko a namanƭ̉a uku
de opæde Agrene Menneskenes. Duerne og Spurvene de med Kraft at
ƭupa abantu. Eƭobo a tanda uku ƭala emasimini; kodwa
plage Menneskene. Om Sommeren de elske at dvæle paa Agrene; men
gobusika a tanda uku ƭala ekaja.
om Vinteren de elske at dvæle hjemme (i Kralene).

Izinƭanzi zi ƭamba emanzini; ikaja lazo li semanzini. Ne-
Fiskene de svømme i Vandet; Hjemmet deres det i Vandet. Ogsaa
zinƭanzi zi ja ƭ̉iwa gabantu.
Fiskene de monne ædes af Menneskene.

Inɕwadi ka Jehova enkulu i si fundisa gokuti:
Bogen Guds den store den os lærer sigende:

Ujehova wa velisa gelizwi lake lodwa izulu nomhlaba nezinto
Gud han frembragte ved Ordet sit alene Himlen og Jorden og Tingene
zonke, ezi sezulwini nezi semhlabeni, ku be nge ka bi ko
alle, som ere i Himlen og som ere paa Jorden, der værende ikke endnu endog
nanje into; wa b'enza nabantu bokuqala Uadamu n-Oeva, wa
en eneste Ting; han dem skabte Menneskene de förste Adam og Eva, han
w aka umzimba wabo gotuli lomhlabati, kodwa wa pefumulela ema-
det byggede Legemet deres af Støv Jordens, men han aandede i Næse-
kalene abo umpefumulo wobomi.
borene deres Aande Livets.

Njalo ba puma abantu bokuqala, ba be lungile ekupumeni
Saaledes de fremgik Menneskene de første, de vare gode i Naturen
kwabo, ba busa nokubusa okukulu.
deres, de vare lykkelige med Lykkeværen stor.

Kodwa Usatane wa ba nomhau uku bona ukubusa kwabantu.
Men Satan han var med Misundelse at see Lykkeligværen Menneskenes.
Gamaɕebo ake wa ba kohlisa ukw apula izimemezelo zi ka Jehova.
Ved Knebene sine han dem bedrog at bryde Budene dem Guds.
Abantu bokuqala ba nga lindanga izinhlizijo zabo, ngako ba ɕukwa
Menneskene de förste de ikke bevogtede Hjerterne sine, derfor de fangedes
gamaɕebo ka Satane, ba z' apula izimemezelo zenkosi, ba wa
ved Knebene Satans, de dem brøde Budene Herrens, de faldt
ezonweni na sekufeni, gokuba ukufa ku ng umvuzo wezono, ku
i Synden og i Døden, thi Døden den er Solden Syndens, den
namatele ku so izono.
hænger fast ved dem Synderne.

Ujesu we za emhlabeni ukw enza intando ka jise gokusindisa
Jesus han kom til Jorden at gjöre Villien Faderens ved at frelse
abantu; wa lunga nokulunga impela, wa zi bamba izimemezelo
Menneskene; han var god med Godhed fuldkommen, han dem opfyldte Budene

zi ka Jehova zonke, wa ba fela abantu, wa sula izono zabo
dem Guds alle, han dem döde for Menneskene, han udslettede Synderne deres
gokufa kwake gokubetelwa emutini. Kodwa e be j inkosi jobomi,
ved Døden sin ved at nagles til Træet. Men han var Herren Livets,
ngako wa kw afula ukufa, wa vuka futi ekufeni, wa bujela,
derfor han den overvandt Döden, han opreiste sig atter fra Døden, han vendte
e njukela ezulwini, apo wa b 'amukela futi ubukosi bake obu
atter og tilbage til Himlen, hvor han det annammede atter Kongedømmet sit som
nga pelijo.
ikke endes.

Baba, o sezulwini, jiba nomusa ku abantu abaminjama bonke, u
Fader, som i Himlene, vær naadig mod Folk sorte alle, Du
ba busise gombusiso wako omkulu, u ba fundise abadala nabaka,
dem velsigne med Velsignelse Din stor, Du dem belære Gamle og Unge,
amadoda nezifazana, abafana namatombazana kwa nezingane, be zwe
Mænd og Qvinder, Drenge og Smaapiger ja og Börnene, at de høre
izindaba zombuso wako, u ba pe umpefumulo wako, ukuba ba kanjiswe
Sandhederne Livets Dit, Du dem give Aanden Din, at de oplyses
enfizijweni, ba kikwe embusweni ka Satane, kodwa ba ngeniswe
i Hjertet, de udrives af Riget Satans, men de indføres
embusweni wako, ba bambelele ku Jesu umsindisi wabo, ba be ng
i Riget Dit, de hænge fast ved Jesum Frelseren deres, de vorde
abantwana bako, aba ku tandajo pezu kwonke, ba tandane noku-
Børn Dine, hvilke Du elske over alt, de elske hverandre med ind-
tandana oku fambulukilejo, ba fabule ku we kona lapa emfabeni, na
byrdes Kjærlighed, som er hellig, de fryde sig i Dig her paa Jorden, og
ngasemva kwokufa ba busiswe ng uwe sezulwini kubengunapakade;
efter Døden de velsignes af Dig i Himlen til Evighed;
ma ku be njalo egameni li ka Jesu indodana jako ejodwa, inkosi jetu!
lad det skee saaledes i Navnet den Jesus Sønnen Din eneste, Herren vor!

Amagama okungena.
Psalmer til Begyndelse.

I.

Mel. Nu vel an, vær frisk tilmode.

Jizani, ma si butane,
Kommer, lader os samles,
Si sondel' enkosini
vi træde frem for Herren
Uku zwa indaba zajo,
at høre Sandhederne hans,
Ezi nga u kanjisa
hvilke monne den oplyse
Umpefumulo wetu,
Aanden vor,
Ukuba si goduke
at vi vende hjem
Namanla uku lungisa
med Kraft at forbedre
Ukuhamba kwetu konke.
Vandelen vor al.

II.

Mel. Af Høiheden oprunden er

Si size, 'nkosi, ukuba
Os hjælp, Herre, at
Si ku konze kale namla
vi dig dyrke rigtigt idag
Na ngezikati zonke!
Og til Tider alle!
Gentizijo jonke jetu
Af Hjertet hele vort
Si funa uku ku konza
vi attraae at dig dyrke,
Kodw' a wa ko amanla.
men ikke den er Kraft.

Baba
Fader
Wetu,
vor,
Si ja temba
vi monne haabe
Ku we wedwa,
paa dig alene,
Si tandaze,
vi bede,
Ukuba si piw' amanla.
at vi gives Kraft.

III.

Mel. Hvo veed, hvor nær mig er min Ende.

1. Bonk', aba kolwa enkosini,
Alle, som troe paa Herren,
Ba tembajo ku jo jodwa,
som haabe paa ham alene,
Bo sindiswa ku ko okubi
de skulle frelses ifra det Ondet
Na ku ko ukutupeka,
og fra den Nöden,
Ba nomsindisi omkulu,
de have en Frelser stor,
O namanla uku siza,
som har Kraft at hjælpe,

2. Jenza ge kale, u'jabule
Hold Dig stille, Du fryde Dig
Enkosini jetu sonke;
i Herren vor alles;
Gokuba jo ku lungisela
thi han skal Dig lave tilrette for
Izinto zonke gomusa
Ting alle med Naade

Inkosi jetu i j'azi
Herren vor han monne kjende
Ukudinga kwetu konke.
(Trangen) Nøden vor al.

3. Kodwa tandaza nǰalo nǰalo,
Men bed atter og atter,
U m lalele Ujehova!
Du ham adlyde Gud!
Kutalela gemiťa jonke
Bestræb Dig Dage alle
Ukw enza intando jake!
at gjøre Villien hans!
Jena wo ba londoloza
Han han skal dem bevare
Abantu, aba m tandajo.
Mennesker, som ham elske.

IV.

Mel. Vor Gud han er saa fast en Borg.

Inkosi jetu inkulu,
Herren vor han er stor,
I ja si londoloza;
han monne os bevare;
Ekuťupekeni kwetu
i Nøden vor
Si ǰabuliswa ng uje.
vi frydes af ham.
Intando jesono
Men Lysten Syndens

I jisita setu,
den er Fienden vor,
I nolak' olubi,
den har Heftighed ond,
I duma gamanťa
den raader kraftig
Enťizijweni zetu.
i Hjerterne vore.

V.

Amagama okupuma.
Psalmer til Slutning.

1. Indaba zenkosi jetu
Sandhederne Herrens vor
Si zi zwile kaloku;
vi dem have hørt nu;
Si pe, baba, uku bamba
os giv, Fader, at bevare
Lamazwi ako onke,
Ordene dine alle,
Si funde uku dabuka
vi lære at bedrøves
Gezono zetu, si ƙije
over Synderne vore, vi forlade
Inƙela jetu endala.
Veien vor den gamle.

2. Kodwa si pe uku ngena
Men os giv at indgaae paa
Ejako enƙeleni,
din Veien,
Si bambele ku Jesu,
at vi holde hardt ved Jesum,
O ja si sibekela
som monne os dække
Gokulunga kwake kodwa,
med Retfærdigheden sin alene,
U si lungisele kona
som han os beredte den
Gokufela aboni.
ved at døe for Syndere.

Knode.

